

DE DOMPHOORN

TIJDSCHRIFT VAN NATUUR- EN VOGELWACHT DE VIJFHEERENLANDEN

NR.: 3

60e jaargang SEPTEMBER 2026

Natuur- en Vogelwacht
Vijfheerenlanden

DE DOMPHOORN

Driemaandelijkse uitgave van
Natuur- en Vogelwacht
De Vijfheerenlanden

Nr. 3 60e jaargang SEPTEMBER 2026

Redactie:

Dhr. D. Kerkhof,
Vianen

Mevr. M. van Koevorden,
Meerkerk

Mevr. J. Lemcke,
Schoonrewoerd

Redactieadres:

dkerkhof@xs4all.nl
06-51042553

Website-beheerder:

henklooij@ziggo.nl
06-19148032

Sponsors:

Autobedrijf Van Zessen
Lexmond

Van de Scheur Logistiek
Vianen

Case Electronics
Arkel

Bankrekeningnummer:

NL 57 RABO 0301 9643 94

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden door het ingevulde aanmeldingsformulier te sturen naar de ledenadministratie via ons adres: Overboeicop 15, 4145 NN Schoonrewoerd of dit, tijdens openingsuren, af te geven in ons verenigingsgebouw De Schaapskooi. Aanmelden kan ook via onze website www.natuurcentrum5hl.nl

Adreswijzigingen en opzeggingen dienen schriftelijk kenbaar gemaakt te worden aan de ledenadministratie via ons postadres, hierboven vermeld, of via het e-mailadres: info@natuurcentrum5hl.nl

Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar. Eventuele opzeggingen dienen uiterlijk 1 november voorafgaand aan het beoogde jaar bij de ledenadministratie gemeld te worden.

De contributie bedraagt minimaal:

- voor jeugdleden tot 16 jaar	€ 7,50
- voor leden	€ 20,00

Uiterste inleverdata kopij Dompfoorn bij de redactie

voorjaarsnummer	20 februari
zomernummer	20 mei
herfstnummer	20 augustus
winternummer	20 november

Aanwijzingen voor auteurs

De Dompchoorn is bedoeld voor verenigings- en werkgroepnieuws, excursieverslagen en artikelen over natuur en landschap en het beheer en behoud daarvan. De nadruk ligt sterk op de Vijfheerenlanden.

Teksten graag als platte tekst aanleveren in een gangbaar tekstprogramma, zoals Word. Bijschriften bij foto's en tabellen liefst aan het eind van de tekst plaatsen; in de tekst zelf alleen de nummers van foto's en tabellen vermelden op de gewenste plek. Tabellen bij voorkeur los aanleveren als Excelbestand.

Foto's moeten van goede kwaliteit zijn en los (dus niet in de tekst) aangeleverd worden in hoge resolutie: 300 dpi. In byte: 1-4 MB.

De redactie kan een artikel inkorten of formuleringen wijzigen t.b.v. de leesbaarheid.

INHOUDSOPGAVE

- 02 Bijeneters, vogels van de toekomst?
- 03 Van de bestuurstafel
- 03 Films uit oude doos op Beleef de Natuur
- 04 De vlinders van de Vijfheerenlanden, interview met auteur Cees Gielis
- 11 Kikker in de keel
- 12 Koele kikkers
- 14 Plantenwerk in de Zouweboezem
- 18 Nieuws uit de vogelwerkgroep
- 20 Programma Open Dag – Beleef de Natuur
- 22 Activiteitenpagina
- 23 Opnieuw interessante presentaties in de Schaapskooi
- 30 Pagina's voor de jeugd
- 32 Nog een halve pagina voor de jeugd
- 32 Uit de Groene Winkel
- 33 Zomeravondwandelingen (ZAW) 2026
- 34 Zomeravondwandeling Kedichem
- 35 Familie Woudaap
- 36 Zomeravondwandeling Zouweboezem
- 37 Zomeravondwandeling Heukelum
- 39 Fietsexcursie door de Krimpenerwaard
- 42 Excursie Logtse Velden, Oirschot
- 44 Een boompje opzetten...

Voorzijde omslag: Oranje luzernevlinder. Foto Ad Sprang.

Openingstijden van Natuurcentrum De Schaapskooi:

Op donderdag: 19.00 – 23.00 uur
Op zaterdag: 13.00 – 16.00 uur
Op zondag: 13.00 – 16.00 uur (in de periode mei t/m september, maar: check de website)

Kijk voor de laatste berichten op onze website: www.natuurcentrum5hl.nl

BIJENETERS, VOGELS VAN DE TOEKOMST?

Het klimaat verandert, flora en fauna proberen het bij te houden. 'Zuidelijke' soorten, zoals Cetti's zanger, vuurlibel, koninginnenpage, bijenorchis en bokkenorchis, worden bij ons steeds gewoner. Zo ook de bijeneter, een vogel van vooral Zuid- en

Midden-Europa, Afrika en het Midden-Oosten. Ze broeden nog niet in de Vijfheerenlanden, wel dichtbij. Boven een foto die gemaakt is door Hille de Bruin. Hieronder de overdracht van een hommelmel, gefotografeerd door Gerda van Blanken.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Als u dit nummer doorbladert, zal het u niet ontgaan dat onze vereniging dit jaar 60 jaar bestaat. Dat willen en kunnen we natuurlijk niet onopgemerkt voorbij laten gaan. Zo verschijnt er o.a. een speciale uitgave van *De Dompfoorn* geheel samengesteld door Cees Gielis. Een ongelooflijke inventarisatie van bijna alle dag- en nachtvlinders die voorkomen in onze regio. Een bijzonder knap staaltje werk wat eigenlijk in geen enkele boekenkast mag ontbreken. De feestelijke uitreiking vindt plaats op onze Open Dag (19 september). Deze jaarlijks terugkerende dag staat geheel in het teken van 'Beleef de Natuur'. Ik hoop u te begroeten op deze speciale dag.

Recent heeft Cees Gielis om gezondheidsredenen zijn bestuurswerk beëindigd, wij zijn hem zeer erkentelijk voor zijn inzet.

Als u dit leest is ook het plukseizoen van appels en peren weer volop bezig of loopt zelfs alweer ten einde. Vele duizenden kilo's zijn geplukt door vele enthousiaste vrijwilligers. Ik wil ze bij voorbaat al hartelijk danken. U kunt ze ook ontmoeten op onze 'Beleef de Natuurdag'. U kunt het appel- en perensap proeven die wij in samenwerking met de Stichting Heerlijkheid Vijfheerenlanden maken en u gaat dan wellicht ook naar huis met een heel bijzondere attentie op deze speciale dag.

Frans Broekhof, voorzitter

FILMS UIT OUDE DOOS OP BELEEF DE NATUUR

In het kader van ons 60-jarig jubileum kan in de Schaapskooi op zaterdag 19 september de hele dag film worden gekeken! Nee, niet de allernieuwste kaskrakers, maar films uit de oude doos worden vertoond: *Ciconia ciconia* en *Knotten van Wilgen*. Misschien ziet u zichzelf of een goede bekende wel terug in deze films van ruim 40, 50 jaar geleden.

Ciconia ciconia

Ciconia ciconia, de Latijnse benaming voor ooievaar, is een documentaire van 30 minuten. Deze film, waarvan Boud Smit de regie en productie deed, komt uit 1983. Ruim honderd dorpelingen noteerden in het hele broedseizoen van 1982 het dagelijkse gedrag van hun ooievaars. Een van de laatste wilde mannetjes en een project-vrouwje vormen een broedpaar en leveren een Nederlandse ooievaarprimeur. Lees hierover meer in het interview met Jan Vink in de voorlaatste *Dompfoorn*.

Knotten van wilgen

Op 12 december 1974 werd in het televisieprogramma *Van Nature* aandacht besteed aan het knotten van wilgen door Natuur- en Vogelwacht Vijfheerenlanden. *Van Nature* was een Nederlands natuur- en milieuprogramma dat in de jaren '70 werd uitgezonden door de NCRV. In deze jaren rezen diverse natuur- en milieubewegingen als padenstoelen uit de grond. Zo maakte de knotploeg zich sterk voor het behoud van deze landschapselementen in de natuur. In de film komen diverse Ameidenaren in beeld. De opname is dan ook gemaakt aan de Broekseweg, net buiten de bebouwde kom van Ameide.

Lukt het niet om naar onze Beleef de Natuur te komen, bezoek dan het internet om de uitzending thuis te bekijken. Het webadres is <https://schatkamer.beeldengeluid.nl/serie/210160803002224431/van-nature/aflevering/2101608050039648531>

De beelden zijn afkomstig uit **De Schatkamer** van het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid. Op dinsdag 26 mei 2026 opende minister Rianne Letschert van OCW een van de grootste online media-archieven ter wereld: De Schatkamer. Hiermee geeft Beeld & Geluid, in het jaar dat de Nederlandse televisie 75 jaar bestaat, heel Nederland toegang tot ruim 700.000 memorabele radio- en televisieprogramma's, unieke opnamen en bijzondere films.

De films worden doorlopend en afwisselend vertoond in de Grote Zaal van de Schaapskooi. Veel kijkplezier!

Hans met de pet en Tanja met de hoed bij Ameide.

DE VLINDERS VAN DE VIJFHEERENLANDEN

INTERVIEW MET AUTEUR CEES GIELIS

Mariëtte van Koevorden

Cees reisde de hele wereld rond en schreef meerdere boeken over zijn talloze waarnemingen van insecten, in het bijzonder vedermotten, maar bleef voor zijn laatste boekje *De Vlinders van de Vijfheerenlanden* dichterbij huis. Cees Gielis, een entomoloog van naam, die ook werkzaam is bij Naturalis, heeft hiervoor veel onderzoek gedaan naar de entomofauna van Vijfheerenlanden. Het boekje, waaraan Dick Kerkhof als redacteur heeft meegewerkt, verschijnt in het kader van het 60-jarig bestaan van Natuur- en Vogelwacht Vijfheerenlanden.

Aangekomen bij de woning van Cees en Siska, beiden actief voor Natuur- en Vogelwacht Vijfheerenlanden, weet je meteen waarom vlinders en andere dieren zich hier thuis voelen. De bungalow ligt verscholen in het groen. De grote achtertuin met nauwelijks verharding is een groene oase. Brandnetels tieren welig, maar dit is dan ook de enige of belangrijkste waardplant voor sommige vlinders, denk aan atalanta, dagpauwoog, gehakkelde aurelia, kleine vos, landkaartje en diverse nachtvlinders. Onder de notenboom hangt als stralend middelpunt de vlinderval. Hierin komen passie en wetenschap samen. Net als in dit interview.

Hoeveel vlinders telt de Vijfheerenlanden?

De gemiddelde inwoner ziet er misschien tien in zijn tuin rondvliegen, maar Cees zegt zonder blikken of blozen: “Ongeveer 800, ze zijn bijna allemaal afgebeeld in dit boekje. Alhoewel, sinds het boekje gedrukt is, heb ik nog vijf microvlinders erbij gevonden. Dus zitten we nu op 805. Het merendeel is nachtvlinder. Ik heb bijna alle vlinders zelf gevangen, heb daar overigens vergunning voor van het Zuid-Hollands Landschap, én gefotografeerd. Ongeveer 80 % van wat hierin staat, komt ook uit onze eigen tuin.” We bladeren door het boekje, gedrukt als jubileumbijlage bij *De Dompfoorn*. Wat zien veel vlinders er prachtig uit en dan al die fan-

tastische namen. Natuurlijke liefhebbers en taalfanaten gaan hiervan genieten!

Vanwaar die fascinatie? Kun je iets vertellen over je loopbaan?

“Ik ben medicijnen gaan studeren, wilde biologie, maar daar was geen droog brood in te verdienen. Uiteindelijk ben ik toch gepromoveerd op een biologisch onderwerp.” We vliegen door zijn boeiende carrière heen en we concentreren ons op zijn onderzoeken. “Na mijn pensioen bleef ik fulltime, met 0 uren aanstelling verbonden aan Naturalis. Ik hield me bezig met de ‘Systematiek van Vedermotten’. Wereldwijd zaten we op 800 vedermotten, ik heb er nog eens 400 bij beschreven. Dit werk is overgenomen door jonge buitenlandse onderzoekers en nu zitten we al op 1450.” Ik duik even in de wondere wereld van de vedermot. Wat een elegante schoonheid is dit vlindertje met vleugels als veertjes en een lichte, zwevende vlucht!

Laat me raden, daar heb je een boek over geschreven?

Cees verlaat de kamer en komt met een stapeltje boeken terug: vier boeken over vedermotten! Van zijn hand, sommige met medeauteurs: Vedermotten in Europa, in Afrika en in Zuid-Amerika. Van Zuid-Amerika zelfs twee delen! En, het raamwerk voor Noord-Amerika is klaar, maar dit boek is niet uitgekomen. “Het is zo moeilijk om materiaal van de Amerikanen toegankelijk te krijgen!”

Maar hoe zit dat dan met je boek over alle soorten nachtvlinders in Bhutan? Dát is toch pas een gesloten land?

Cees grijnst: “Niet als je via via de consul kent, die weer goede contacten heeft met de Minister van Landbouw! De eerste keer in Bhutan hebben we maar een beperkt aantal beestjes gevangen, de vraag was of we het materiaal konden meenemen om te bestuderen. Uiteindelijk kregen we exportvergunning, toen wilden we graag terug. We zijn

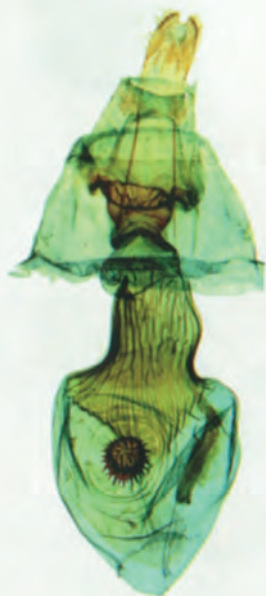
gaan stofzuigen, dat wil zeggen álle soorten die we tegenkwamen hebben we meegenomen.”

“Bhutan is een buitengewoon interessant gebied qua biologie vanwege de Euraziatische fauna in het noorden en de hoge Himalaya en de Aziatische fauna in het zuiden en de lage bergdalen. Als het noorden met het zuiden gaat kruisen, krijg je allerlei tussensoorten. Op verschillende plekken door het

land heen, tref je de meest gekke dingen aan.” Cees laat foto's in het boek zien, waarop vlinders staan die soms nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn. “Beertjes is ook zo'n dramagroep. Met genitaalpreparaten kun je ze onderscheiden, maar dat is echt puzzelwerk van de bovenste plank.” De gefotografeerde genitaliën van de vedermotten leveren mij ogen op steeltjes op. Wat een mooie kleu-

Plate 192

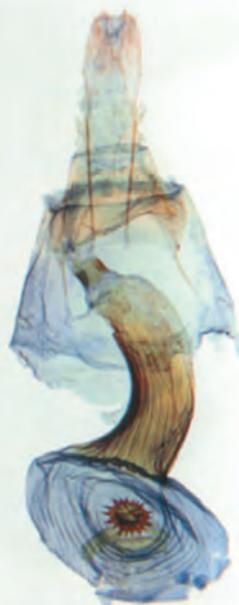
CG7434

CG7521

CG7426

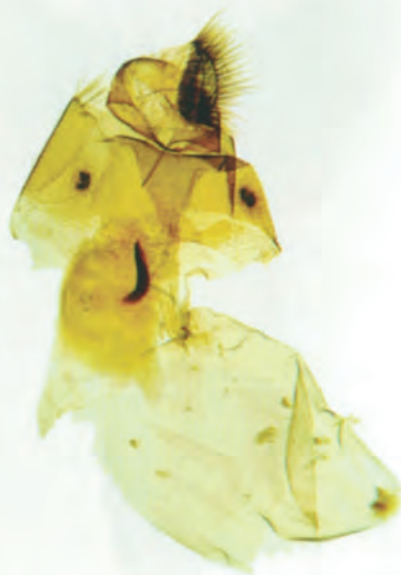
CG7656

CG7657

CG7663

Foto's van genitaalpreparaten van motten uit Bhutan, gemaakt door Cees Gielis.

ren en vormen, net aquarellen! Nog een paar keer uitvergroten en je hebt de mooiste kunst voor aan de muur! Zie de vorige pagina, waarop Plaat 192 uit *Moths of Bhutan* is afgedrukt.

Wat maakt dit een mooi vak?

De verscheidenheid die je tegenkomt. En, voor mij persoonlijk, de uitdaging van alle vedermotten in Europa de biologie zien te vinden. Buiten Europa moet je geluk hebben, ook musea moeten willen meewerken. In Noord-Amerika gold dit wel voor Canada, denk aan het Canadian Museum of Nature in Ottawa, maar in de Verenigde Staten lag dat anders.

Cees vertelt in geuren en kleuren over de mooie reizen die hij maakte. In Canada heb ik m'n gezin over laten komen en hebben we met een camper zes weken lang rondgetrokken. Ik heb zelfs een tijdje in Texas gewoond. Daarvandaan trok ik met de auto en een tentje Noord-Mexico in om te verzamelen. In de tropen ga je echt soortgroepen (zoals alleen vedermotten, of bladrollers) verzamelen. Ik zelf ging voor de vedermotten, maar als je wist dat anderen ergens aan werkten, nam je voor hen ook wat mee. Je verzamelde op bestelling. Ik heb eens negen maanden in Zuid-Amerika rondgetrokken. In Noord-Argentinië heb ik in twee maanden tijd 15.000 exemplaren van de belangstellingsgroepen, vedermotten en aanverwanten gevonden.

Hoe zagen je dagen eruit?

"We maakten lange dagen. Aan het einde van de middag aten we uitgebreid en gingen we de natuur in om alles klaar te zetten. De gevangen beestjes deed je per stuk in een buisje. Zaten de buisjes vol, dan had je er ongeveer 250 en daarmee gingen we rond de klok van 23.00 uur weer terug. Kort slapen, want we moesten weer vroeg uit de veren om alle beestjes op te zetten. Daarmee waren we tot in de middag bezig. Dan weer eten en de natuur in. Zo ging dat, dag in, dag uit."

Heb je nog leuke voorvallen beleefd?

Cees kan er nog om lachen: "We waren in Argentinië en gingen via een lokale vlucht vanuit het noorden naar Buenos Aires. Het was heel vroeg in de ochtend. Na een leuk praatje met een Nederlandse juffrouw van de KLM, werd onze bagage ingeklaard. Een metalen koffer zat propvol met opgezette motvliindertjes. De koffer ging de röntgen in. Zit daar een man achter het apparaat te kijken met ogen die steeds groter worden, zijn hoofd beweegt van boven naar beneden en weer terug. Hij heeft

werkelijk geen idee waar hij naar kijkt. Het lijkt wel een sneeuwstorm aan lichtpuntjes, veroorzaakt door de talloze kleine, oplichtende speldenknopjes. Dat gezicht," Cees schiet weer in de lach, "het verdiende echt de hoofdprijs."

"Ander mooi moment: het is bijna donker, we zitten in de woestijn in Arabië, in het zand, tegen een helling aan. Komt er ineens een auto aan, een paar kerels stappen uit en vragen: "Wanneer begint de film?" en ze wijzen naar het witte scherm waarop wij vlinders vangen. "In warme landen is het niet ongebruikelijk om een projector op een wit doek te richten en dan film te kijken. Nou, die gasten zijn gaan zitten en hebben me daar toch een mooie live natuurfilm gezien!"

Je hebt zoveel insecten voorbij zien komen. Wat was je meest bijzondere?

"Qua grootte een kever in Zuid-Amerika." Cees kromt duim en wijsvinger, "zoiets, een centimeter of tien. Ook in Zuid-Amerika: de nachtvlinder *Agrippina*, met een spanwijdte van maar liefst 30 cm. In het donker denk je: Vliegt daar nu een duif?" Roofbidgaasvliegen maakten ook indruk. "Ze lijken op een bidsprinkhaan qua vangarmen, maar vliegen rond als een gaasvlieg. In de tropen komen de meest fantastische soorten voor!"

Wat heb je aan ervaring kunnen meenemen naar de Natuur- en Vogelwacht?

"Mijn onderzoekservaring. Helaas ondergewaardeerd, praktisch kun je er niet veel mee", concludeert Cees. "In 2008/2009 heb ik samen met Frank van Nunen, hij was een keverman, de werkgroep Insecten opgericht en een insectencursus gegeven. We gaven een introductie over alle groepen die er zijn: van vlinders tot bijen, van muggen tot libellen. Voor de cursus was grote belangstelling: ruim 30 personen deden mee. Helaas, na verloop van tijd bloedde het toch weer dood."

"Tot een aantal jaren geleden hebben we in de zomers de 'Nacht van de Nachtvlinder' georganiseerd, en in de herfst de 'Nacht van de Nacht'. We zetten een scherm op en belichtten die met een forse lamp. Ook smeerden we een mengsel van stroop en spiritus op de bomen en wachtten dan om te zien wat erop afkwam. Zó mooi, dan zie je allerlei vlinders, pissebedden, kevers en andere insecten genieten van de zoete stroop."

Maar eh, spiritus?!

"Spiritus wordt gebruikt voor de verdamping, dit neemt dan moleculen suiker mee, wat de beestjes

Plaat 25

1. *Arctia caja* (Linnaeus 1758) grote beer (69 mm)
2. *Tyria jacobaeae* (Linnaeus 1758) jakobsvlinder (36 mm)
3. *Thumatha senex* (Hübner 1808) rondvleugelbeertje (20 mm)
4. *Miltchrista miniata* (Forster 1771) rozenblaadje (24 mm)
5. *Pelosia muscerda* (Hufnagel 1766) muisbeertje (26 mm)
6. *Atolmis rubricollis* (Linnaeus 1758) zwart beertje (30 mm)
7. *Eilema griseola* (Hübner 1803) glad beertje (31 mm)
8. *Eilema lurideola* (Zincken 1817) plat beertje (34 mm)

De Vlinders van de Vijfheerenlanden

is vormgegeven als een dikke *Domphoorn*, zelfde formaat en papiersoorten, maar gelijmd ('gareeloos gebonden') in plaats van geniet. Voor nieten is het namelijk te dik: het boekje heeft 140 pagina's.

Honderd platen met afbeeldingen van de vlinders vormen het grootste deel van het boek. Als voorbeeld is op de pagina hiernaast Plaat 25 afgebeeld.

Tussen de platen staan tekstpagina's. Van alle soorten – gerangschikt per familie – wordt vermeld op welke planten de rupsen leven. Van sommige vlinders zijn de rupsen 'polyfaag', die zijn niet kieskeurig en zitten op veel verschillende plantensoorten. De rupsen van veel andere vlinders eten slechts van één of enkele plantensoorten – die zijn dus kieskeurig en daardoor kwetsbaarder voor verarming van de flora.

Het boek bevat een inleiding. Hierin komen achtereenvolgens aan de orde:

- Korte beschrijving van de Vijfheerenlanden
- Hoe kan men vlinders te zien krijgen?
- Hoe kan men een vlinder herkennen?
- Onverwachte soorten
- Klimaat effecten

De jubileumbijlage 'De Vlinders van de Vijfheerenlanden' is verkrijgbaar in de Schaapskooi voor € 15,00

lokt. Geleerd van oude knarren. In de 19de eeuw was dit heel gebruikelijk. Daarna verschenen eerst gloeilampen en later hogedrukkwiklampen, die mogen allang niet meer verkocht worden. Tegenwoordig zijn vlindervallen uitgerust met ledlampen." Cees laat zijn licht schijnen over de speciale lampen. "Onze zomers zijn nog redelijk donker, maar heb je Scandinavië, dan is het 's zomers een ander verhaal. Daarom hebben ze vanuit Scandinavië aan Philips gevraagd om lampen zonder fluorescentie te maken. Dan gooi je er heel veel licht uit." Cees heeft er één kunnen bemachtigen en vangt met dit licht elke nacht wel wat bijzonders.

Vertel eens over je vlinderval, wat vang je zoal?

"In onze tuin heb ik zo'n 700 soorten vlinders gevangen. Van de zweefvliegen 100 soorten en kevers, ik kan ze bijna niet meer tellen, zoveel." Cees laat papieren zakjes zien met handgeschreven aan-

tekeningen erop, waarin parasitaire wespen zitten die hij afgelopen week heeft gevangen. Het zijn er zo'n 300. Een leek als ik zou ze onder de noemer muggen scharen, zo iel zijn ze. Als het over muggen gaat, begint Cees te glunderen. "Muggen zijn zo mooi!" Ik frons. "Onder de microscoop weet je niet wat je ziet", verklaart Cees zijn enthousiasme. Er zitten zulke mooie gekleurde beesten onder! Er is veel meer onder de zon dan de meeste mensen zien. Mijn leermeester zei: "Je herkent alleen wat je kent". En, terwijl hij de zakjes voorzichtig opbergt: "De parasitaire wespen gaan eerst naar mijn collega in Arkel, Cees Zwakhals. Hij haalt er beesten uit en dan gaan ze naar Natuurmuseum Brabant in Tilburg, daar halen ze er ook een deel uit. De resterende beestjes gaan de grens over. Meer dan 90 % van wat ik vang zijn 'gewone' vliegen en muggen, die zoek ik niet meer uit. Al met al heb ik zo'n 2000 soorten insecten in mijn tuin gevangen. Elke dag is het weer verrassend!" Ik zie hem dan ook regelmatig opveren: "O, wat vliegt daar?"

Wat inspireerde je om een boekje over de vlinders uit deze streek te schrijven?

Het resultaat van 40 jaar verzamelen moet je een keer rapporteren.

Hoe ben je al die vlinders op het spoor gekomen?

"Rondje lopen in de natuur." Tot zijn standaarduitrusting behoren verrekijker, schepnet én... Cees voelt in z'n broekzak, waarin hij altijd een potje heeft om beestjes in te doen. "Leeg! O ja, in gebruik", herinnert hij zich opeens.

"En in mijn tuin", wijst hij naar buiten. Even later krijg ik een rondleiding. "In mijn tuin geen grafzerkenboompjes," maakt Cees zijn afkeer van buxus duidelijk. "Ik hou niet van perkjes." Wel een grasveld met een twaalfstal fruitbomen, klein fruit waaronder bramen en aardbeien en lavendel voor de dagvlinders. Maar ook allerlei inheemse planten, waaronder bitterzoet, havikskruid, heelblaadjes, kornoelje en valse salie. Als klimplant een druif en het pispotje, ach wat is onkruid? Een stukje gras is niet gemaaid: Cees koestert het nestje dwergmuizen dat zich daar heeft gevestigd. Zijn vrouw beheert de moestuin. "Daar mag ik niet aankomen." Er hangen geen vlinderkastjes. Die doen weinig voor de vlinders volgens Cees. Liever overwinteren ze in schuurtjes, bij vleermuizen in bunkers of als pop tussen bladeren. Wel hangen er nestkastjes voor vogels. Cees heeft ook een waslijst aan vogels die zijn tuin hebben bezocht. "Vogelen doe ik ook ja, bijna net zo leuk als vlinderen."

Zijn er soorten die de laatste jaren zijn verdwenen of juist erbij gekomen?

“Twee uilensoorten zijn weg.” Schrik niet vogelaars: in deze context zijn uilen nachtvinders. De gouden c-uil en de gelduil zijn er met de buit vandoor. “Maar er zijn ook soorten bijgekomen: de schijnnonvlinder en karmozijnrood weeskind. Blauw weeskind, een zeldzame trekvlinder, heb ik al twee keer gevangen. Als ik hem weer vang, hopelijk volgende maand als hij weer vliegt, dan is het vrijwel zeker een standvlinder.”

We zijn niet blij met alles wat hier aanvliegt. Denk aan de buxusmot, een vlinder die grote impact heeft gehad op de Nederlandse tuinen. De rupsen veranderden groene buxus in kaalgevreten bruine struiken. Deze invasieve exoot uit Azië werd in 2007 voor het eerst in Nederland gesignaleerd. “Ik weet nog goed dat Hugo Gras, onlangs overleden, met dit nachtvindertje naar me toe kwam en vroeg: “Cees, wat is dit?” Het rivierengebied rond Dalem/Sleeuwijk is de hotspot waar de ellende begonnen is. Van daaruit verspreidde de buxusmot zich als een olievlek over ons land.” Duitsland was al eerder ten prooi gevallen aan deze bladetende nachtvlinder.

Welke invloed hebben veranderingen in klimaat of landschap op de vlinderpopulaties?

“Nederland telde enkele decennia terug nog 70-80 soorten dagvlinders, nu ruim 50. Nachtvinders zijn er ruim 2000. Het verdwijnen van kruidenrijk grasland heeft veel vlinders geen goed gedaan. Net als de komst van exoten.” We maken een uitstapje naar de amfibieën: “De poelen onderaan de Lekdijk, daarin zaten allemaal kamsalamanders, maar sinds de komst van de Amerikaanse rivierkreeft zijn ze weg. Toen ik begon met vlinders, 50, 60 jaar geleden, had je weleens 10.000 beesten op een laken in één avond. Dat is voltooid verleden tijd. In Zuid-Amerika, Afrika en Bhutan kwam je dat nog wel tegen.”

Welke plekken in de streek raad je aan voor mensen die vlinders willen observeren?

“Voor de dagvlinders moet je in de uiterwaarden van de rivieren zijn. Waar maïs staat moet je niet zijn, daar is de bodem vaak met glyfosaat voorbehandeld.” Cees schudt moedeloos zijn hoofd, maar weet ook goed nieuws te melden. “Het stuk achter de kooi (ofwel: het natuurlijk landschap achter de Schaapskooi dat wordt beheerd door het Zuid-Hollands Landschap) wordt steeds beter voor insecten. Omgevallen bomen blijven liggen. De hele

voedselketen is eraan gekoppeld. Mezen en spechten hebben belang bij insecten op het dode hout. Vroeger moest alles opgeruimd, daarmee werd hun voedselbron ook weggehaald.

Wat kunnen inwoners van Vijfheerenlanden zelf doen om de biodiversiteit in hun tuin te vergroten?

Kort maar krachtig: “Tegels eruit!”

Je bent net uit het bestuur. Wat is je als bestuurslid bijgebleven en wat heb je voor tips voor nieuwe bestuursleden?

“In de eerste periode”, Cees zoekt in het boek ‘50 jaar NVW’ wanneer dat was: “O ja, van 2009-2015, heb ik samen met Bart de Groot veel renovatiewerkzaamheden gedaan. Vooral in het elektra.” Ter verduidelijking: “Tijdens mijn studie heb ik als bijbaantje nog wat geloodgieterd. Nu vind ik het na drie jaar, mede om gezondheidsredenen, genoeg geweest. Mijn tip voor nieuwe bestuursleden: probeer altijd het belang van de vereniging voorop te stellen. En blijf kennis overbrengen door lezingen, cursussen en excursies!”

Heb je nog projecten waar je momenteel aan werkt?

“Nee, geen grote projecten meer. Vlinders in de Vijfheerenlanden is net klaar. Verder had ik een verzameling van rond de 25.000 vedermotten. Die heb ik geïntegreerd in de collectie van Naturalis en het Zoölogisch Museum Amsterdam. Hun twee collecties samen waren kleiner dan mijn eigen collectie. Ik heb beide verzamelingen meegenomen naar huis en alles opnieuw ingericht. Nu ben ik helemaal gestopt met de vedermotten. Door mijn reuma kan ik geen kleine preparaten meer maken. Noodgedwongen heb ik me teruggetrokken naar de grote vlinders, de moeilijke soorten, daar maak ik nog wat preparaten voor. En ik fotografeer de beesten. Verder ben ik dus elke ochtend dingen aan het uitzoeken.

Cees, tot slot, als je één boodschap zou mogen meegeven over de waarde van de natuur in onze streek, welke zou dat zijn?

Zoek naar een combinatie van wat de gemiddelde recreant nodig heeft en de natuur zelf behoeft. Dan ben je het beste af. Mensen moet je niet vervreemden van de natuur door haar af te sluiten. Vergeet niet dat we vooral moeten genieten van de natuur!

KIKKER IN DE KEEL

Jorieke van 't Klooster & Saskia Rink

Terwijl de zomer langzaam plaatsmaakt voor het najaar, lijkt het trekseizoen van de amfibieën ver weg. Toch begint juist nu alweer de voorbereiding voor komend voorjaar.

Paddentrek laat zich niet plannen volgens de kalender, maar volgt temperatuur en neerslag. Zodra in de late winter de omstandigheden gunstig zijn, begint een eeuwenoude beweging richting voortplantingswater.

De amfibieëntrek speelt zich echter niet alleen af in het vroege voorjaar, wanneer padden, kikkers en salamanders massaal naar hun voortplantingswateren trekken. Ook in de zomer en het najaar zijn deze dieren volop in beweging. Na het afzetten van hun eieren verspreiden ze zich richting zomerwateren en vochtige schuilplaatsen in het omliggende landschap. Later in het jaar volgt een tweede trekperiode: de tocht naar geschikte overwinteringsplekken zoals houtstapels, holletjes, bladerhopen of ondergrondse ruimten. Deze trek verloopt veel geleidelijker, waardoor hij minder waarneembaar is en er gelukkig minder verkeersslachtoffers zijn. Wel kan je tussen juni en september grote groepen jonge padjes (paddenregen) tegelijkertijd tegenkomen. En ook de salamanders kunnen na een droge periode massaal naar hun overwinterplaats trekken en dan waargenomen worden. Ook dan is er risico op verkeersslachtoffers.

Nieuwe vrijwilligers blijven welkom bij de Werkgroep Amfibieën. Het overzetten in februari, maart

en/of april vraagt geen specifieke voorkennis, het is vooral aanwezig zijn op een aantal avonden en de padden helpen oversteken, dicht bij huis. Mocht je zin hebben om je aan te sluiten, neem dan vooral contact op met de voorzitter van de werkgroep Henk Looij 06-19148032. Op maandag 18 januari staat de startavond in de Schaapskooi gepland.

Loop tijdens de Open Dag van zaterdag 19 september aanstaande gerust langs wanneer je meer wil weten over de werkgroep en anders tot de volgende *Domphoorn*!

Spreekwoord: een kikker in de keel hebben

‘Een kikker in de keel hebben’ is een bekende Nederlandse uitdrukking die betekent dat iemand plotseling hees is, moeite heeft met praten, of een haperende stem heeft vanwege slijm op de stembanden. De spreker moet dan vaak even kuchen of de keel schrapen om weer helder te kunnen spreken.

De herkomst van het spreekwoord

De uitdrukking is gebaseerd op een klanknabootsing. Het haperende, schrapende geluid dat een hees persoon maakt als hij probeert te praten, lijkt wat op het gekwaak van een kikker.

Daarnaast stamt de uitdrukking uit de volksgeneeskunde van vroeger. Eeuwen geleden geloofden mensen soms letterlijk dat ziektes en lichamelijke klachten werden veroorzaakt door levende beestjes die in het lichaam kropen.

*Paddentrek.
Foto Henk Looij.*

Jorieke van 't Klooster & Saskia Rink

Met het afsluiten van het trekseizoen van de salamanders, padden en kikkers kan worden teruggekeken op een geslaagde inzet langs de bekende overzetlocaties in Kedichem, Oosterwijk, Leerdam, Vianen en Everdingen. Tijdens zachte, vochtige voorjaarsavonden trokken de amfibieën weer naar hun voortplantingswateren.

Wij, de werkgroep amfibieën, vinden het leuk om jullie mee te nemen in onze ervaringen. Nieuwe vrijwilliger Saskia Rink deelt haar ervaringen: "Ik zag de hekken in voorgaande jaren langs de dijken staan, maar reed daar overdag langs. Dan was er weinig activiteit te bekennen. Tijdens de Open Dag in de Schaapskooi, afgelopen september, kwam ik in gesprek met Jorieke van 't Klooster. Zij vertelde over de trek van de padden, salamanders en kikkers en dat er nog vrijwilligers werden gezocht. Door haar enthousiaste verhaal besloot ik mij aan te melden. In februari ging ik aan de slag. Gewapend met een zaklamp en reflecterend vest de dijk op bij zonsondergang op zoek naar beweging. Wat zijn de salamanders klein! Dat was het eerste wat ik dacht. Ook een beetje bang om op te pakken, om ze niet fijn te knijpen." Jorieke van 't Klooster vult aan: "In de periode februari, maart, is het weer normaal gesproken niet uitnodigend om 's avonds nog de deur uit te gaan. Nu gaan we wel naar buiten, in de miezer om verkleumd, met koude handen padden en salamanders over te zetten. Daarna met een goed gevoel naar huis, want weer dieren van een wisse dood gered. Het is heel tastbaar."

In deze maanden werden dit jaar in totaal 4758 amfibieën geregistreerd en geholpen. Vooral salamanders en padden, maar ook kikkers, heikikkers en kamsalamanders.

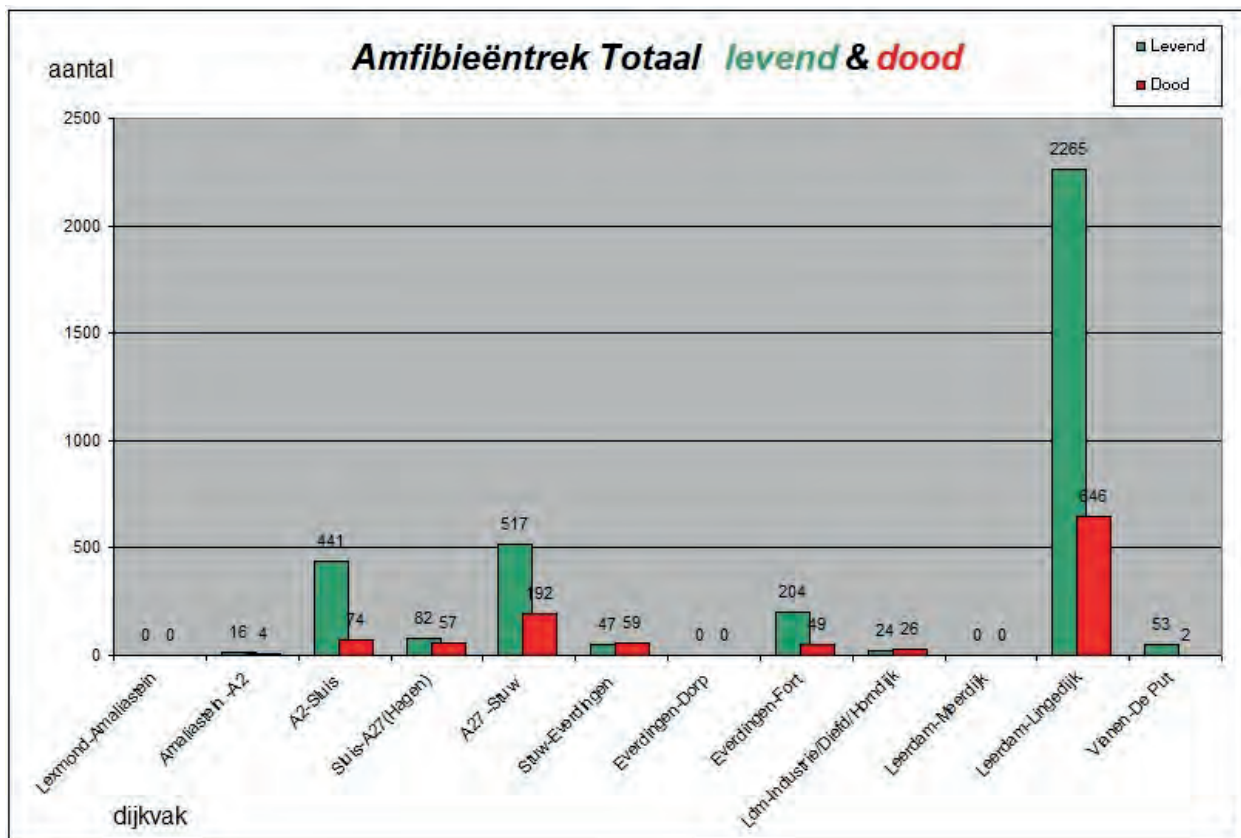
In bijgaande grafiek zien we levende padden, kikkers en salamanders, die veilig overgezet zijn (groene kleur). Helaas wor-

den er ook nog amfibieën doodgereden. Deze worden ook geteld (en in de rode kleur weergegeven). De dieren worden per locatie geteld en doorgegeven aan René de Wit. Hij bundelt de gegevens en geeft deze door. Zodat de tellingen ook in de landelijke telling worden meegenomen. Hierover in een volgend artikel meer.

Tijdens de evaluatie afgelopen april hebben we teruggeblikt op deze maanden. Wat ging goed, wat kan beter? We zijn erg blij met de medewerking vanuit de gemeente, zij verzorgen elk jaar de hekken, die zichtbaar op de dijk staan.

Kleine watersalamander. Foto Henk Looij.

Ook is het leuk om dan al jouw collega-vrijwilligers van de andere plekken te zien. Grappig om te merken dat er verschillende avonden waren waarop de trek aan de Lingedijk in Leerdam bijvoorbeeld heel groot was, terwijl in Vianen geen enkele pad de moeite nam om de dijk over te steken! En vice versa, natuurlijk.

De werkgroep amfibieën neemt jullie in de komende uitgaven van *De Domphoorn* graag verder mee in het vak van paddenoverzetters. Dan zoomen we graag dieper in op onze leuke waarnemingen en ervaringen.

Ook zal de werkgroep aanwezig zijn op de aankomende Open Dag van 19 september aanstaande om alle vragen te beantwoorden. Tot dan?

En anders tot de volgende *Domphoorn*!

Naschrift redactie

Dit artikel was eigenlijk bedoeld voor publicatie in het juninummer, door miscommunicatie is dat echter niet gelukt. Maar... beter laat dan nooit!

Spreekwoord: een koele kikker zijn

De uitdrukking 'koele kikker' verwijst naar iemands nuchtere en onverstoerbare karakter. Het is ontstaan vanuit een biologische eigenschap van kikkers: ze zijn koudbloedig. Waar warmbloedige dieren bij stress of gevaar snel trillen of een hoge hartslag krijgen – mensen gaan dan ook zweten – blijft een kikker in zijn reacties op gevaar ogenschijnlijk altijd kalm en beheerst.

Het spreekwoord wordt gebruikt voor iemand die onder alle omstandigheden rustig blijft en zich niet snel uit het veld laat slaan of emotioneel wordt.

In het dagelijks taalgebruik is het vaak een compliment voor iemands stressbestendigheid. In sommige woordenboeken, zoals de Van Dale, wordt het echter ook wel omschreven als een ietwat negatieve term voor een gevoelloos persoon of een ijskonijn.

Chris Kramer, Dirk den Ottelander & Dick Kerkhof

De plantenwerkgroep heeft door de hele zomer heen allerlei activiteiten. Dit is een verslagje van één van die activiteiten: een inventarisatie van een rietmoeras in de Zouweboezem op de avond van 28 juli.

Het verzoek kwam van het Zuid-Hollands Landschap. Het betrof een perceel dat vroeger werd gemaaid door de rietmaaiër van Meerkerk. Dat gebruik stopte toen de kwaliteit van het riet steeds verder achteruitging en er geen markt meer voor was. Het ZHL heeft nu voor dit perceel en een aantal andere vergelijkbare percelen besloten om het beheer aan te passen. Door te maaien eind van de zomer willen ze het riet terugdringen en zo een deel van het gebied omvormen van rietmoeras tot nat grasland met hopelijk allerlei bijzondere soorten. Hoe werkt dat? Door eind van de zomer te maaien en af te voeren kan het riet de herbruikbare bouwstoffen die dan nog in de stengels en bladeren zitten, niet opslaan in de wortels. En zo heeft het riet het volgend jaar minder groeikracht.

Onze inventarisatie moet helpen om inzicht te krijgen of het beheer succes heeft.

Het perceel was alleen bereikbaar vanaf de Zouwendijk, via een tijdelijke plank van 4 meter over een sloot van 3,80 meter... Dat zorgde ervoor dat 80 procent van de deelnemers droog aan de overkant kwam. Bedankt Jules voor je hulp!

Toen we veilig over de plank waren, begonnen we meteen met het maken van een soortenlijst. Ja, en op zo'n eerste plek zie je gelijk 25 tot 30 verschillende soorten vaatplanten en mossen. Daarna liepen we behoedzaam door het rietmoeras. Het bleef ons verrassen! Vooral door de soorten die we tegenkwamen en ook door de drassige omstandigheden. Elke nieuwe soort werd gemeld en door een van de deelnemers (meestal is dat Dirk) genoteerd in een speciale app voor inventarisaties, de Vera-app. De soortenlijst wordt na afloop meteen geupload naar de Nationale Databank Flora en Fauna, waar ook de beheerder het Zuid-Hollands Landschap er kennis van kan nemen.

Het leek overigens af en toe wel op een trampoline... We hoefden niet bang te zijn erdoor te zakken, zei Dick. Hij is zeer goed bekend met deze

omstandigheden. Hij slaapt misschien wel op zo'n kragge? Net als de reeën in dit gebied, gezien de diverse 'legerplaatsen'. We ontdekten ook heel wat wolfspoten. Niet schrikken, dat zijn in deze context moerasplanten.

Het waterpeil is in deze tijd van het jaar zo hoog mogelijk. Dat wil zeggen, zo hoog dat de Zederikade aan de oostzijde net niet overloopt. Zo is er een voorraad water beschikbaar voor de fruitkwekers e.a. in de achterliggende polders. Het water is afkomstig uit Waal/Rijn. Het wordt in de Linge gelaten en loopt vanaf Arkel via het Merwedekanaal en een sluisje in Meerkerk de Zouweboezem in.

Naast de begroeiing trekken ook de vele reigers onze aandacht. Ze vliegen 's avonds terug naar hun slaapplekjes in de kolonie waar ze hebben gebroed of zijn uitgebroed. Dit jaar naar schatting zo'n 200 (!) broedparen purperreigers, aangevuld met blauwe reigers, grote zilverreigers en zelfs een aantal lepelaars. Van de verschillende soorten KBV'tjes (Kleine Bruine Vogeltjes) in het riet zien of horen we verder niets meer, die zijn waarschijnlijk al vertrokken naar het (verschroeiende?) zuiden.

Na bijna twee uur struinen, soms door riet dat tot ver boven de kruinen reikt ("Arjan, waar ben je?" of "Is Jules ergens?"), bereiken we weer het beginpunt. Dan volgt het schatten van de abundanties van de soorten; met allerlei codes, van S (sporadisch) tot D (dominant) en allerlei gradaties daartussen. Deze lijst is voor dit perceel de nulmeting. Binnenkort gaan we nog enkele andere percelen doen, die al enkele jaren in transitiebeheer zijn. We zijn benieuwd!

Wat we misten? De bekende kiespijn-soorten: bramen, brandnetels en berenklauwen (BBB). Gelukkig misten we na afloop geen werkgroepleden: alle vijf de deelnemers bereikten veilig de Zouwendijk via de wiebelplank. Het was een enerverende belevenis! Tot een volgende keer. Dirk belooft ons dat we dan een perceel doen waar geen sloot voor ligt. En... er komt ook nog een bezoek waarbij echt een bootje nodig is om er te komen.

Zes actiefoto's die Chris maakte. De foto's linksboven en rechtsonder zijn gemaakt vanaf de Zouwendijk, ze laten aankomst en vertrek zien. Jules schepte bij aankomst aardig wat water, gelukkig was het een hete avond. In sommige delen van het terrein is het riet al vrij ijl, in andere delen nog dicht.

Nederlandse naam	Zeldzaamheid	
	landelijk	Abundantie Zouweboezem
<i>Vooral in (matig) voedselrijke moerassen</i>		
Beemdparaplutjesmos	zz	vrij talrijk
Gele lis	a	verspreid
Grote boterbloem	a	zeldzaam
Grote lisdodde	a	vrij talrijk, plaatselijk veel aanwezig
Hartbladig puntmos	a	zeldzaam, plaatselijk verspreid
Hoge cyperzegge	a	verspreid
Kalmoes	a	lokaal, plaatselijk vrij talrijk
Moeraskruiskruid	z	zeldzaam
Moeraswalstro	a	zeldzaam
Pluimzegge	a	vrij talrijk, plaatselijk dominant
Riet	a	vrij talrijk, plaatselijk dominant
Scherpe zegge	a	vrij talrijk, plaatselijk veel aanwezig
Waterzuring	a	verspreid

Vooral in wat voedselarme moerassen

Gewoon moerasvorkje	a	verspreid
Gewoon puntmos	a	vrij talrijk
Haakveenmos	a	zeldzaam
Heelblaadjes	a	zeldzaam
Kleverige ogentroost	a	verspreid
Kwelstaartjesmos	z	zeldzaam
Moerasdikkopmos	a	zeldzaam, plaatselijk verspreid
Moeraskartelblad	z	sporadisch
Moerasplakkaatmos	zz	lokaal, plaatselijk vrij talrijk
Moerassikkelmos	a	vrij talrijk
Paddenrus	a	verspreid, plaatselijk veel aanwezig
Veenknikmos	a	zeldzaam, plaatselijk verspreid
Watermunt	a	vrij talrijk
Zeegroene muur	a	sporadisch
Zomprus	a	verspreid

Vooral in dotterbloemhooiland

Echte koekoeksbloem	a	verspreid
Gevleugeld hertshooi	a	vrij talrijk
Gewone dotterbloem	a	vrij talrijk, plaatselijk veel aanwezig
Gewone engelwortel	a	zeldzaam
Grote ratelaar	a	lokaal, plaatselijk vrij talrijk
Kale jonker	a	verspreid
Moerasrolklaver	a	vrij talrijk, plaatselijk veel aanwezig
Pitrus	a	verspreid
Rietorchis	a	sporadisch

Vooral in natte strooiselruigten

Echte valeriaan	a	verspreid
Gewone hennepnetel	a	zeldzaam
Gewone smeewortel	a	verspreid
Haagwinde	a	verspreid
Hennegras	a	vrij talrijk, plaatselijk veel aanwezig
Kantige basterdwederik	a	sporadisch
Koninginnenkruid	a	vrij talrijk
Late guldenroede	a	lokaal veel aanwezig
Moerasandoorn	a	verspreid
Moerasbeemdgras	a	zeldzaam
Moerasmelkdistel	a	sporadisch

Grote boterbloem (boven) en moeraskruiskruid (onder) zullen door het maaien in september achteruitgaan. Foto's Dick Kerkhof.

De lijst op deze pagina's is een Tansley-opname. Deze methode is geschikt om begroeiingen van hele percelen of andere grote terreindelen mee te beschrijven. De

Moerasspirea	a	verspreid
Reuzenbalsemien	a	lokaal, plaatselijk vrij talrijk
Ruw beemdgras	a	sporadisch
Viltige basterdwederik	a	zeldzaam

Vooral in natte bossen, met name elzenbroek

Bitterzoet	a	zeldzaam
Blauw glidkruid	a	zeldzaam
Elzenzegge	a	sporadisch
Gesnaveld boogsterrenmos	zz	vrij talrijk
Gewoon dikkopmos	a	verspreid
Grauwe wilg (juveniel)	a	zeldzaam
Grote kattenstaart	a	vrij talrijk
Grote wederik	a	vrij talrijk
Melkeppe	a	vrij talrijk
Moeraswederik	a	vrij talrijk
Smalle stekelvaren	a	lokaal veel aanwezig
Spits boogsterrenmos	z	vrij talrijk
Stomp boogsterrenmos	z	vrij talrijk
Wolfspoot	a	vrij talrijk
Zwarte els (juveniel)	a	vrij talrijk

mossen zijn slechts steekproefsgewijs onderzocht, want die gaan 's zomers schuil onder een welige vaatplantenvegetatie.

De soorten zijn verdeeld over vijf vegetatietypen/standplaatsen. Deze indeling is een grove benadering die niet te letterlijk moet worden opgevat. Zo komen veel planten van elzenbroekbossen ook voor op oevers en in rietmoeras en groeien sommige planten zowel op voedselrijke als op tamelijk voedselarme standplaatsen.

De planten die 'vooral in (matig) voedselrijke moerassen' voorkomen, zijn kenmerkend voor riet- en grote zeggenmoerassen en de verlandingsstadia die eraan voorafgaan. Het gaat in de Zouweboezem vaak om kraggen die door verlanding zijn ontstaan.

Als een kragge dikker wordt, doordat wortels aangroeien en niet al het strooisel na het maaien kan worden afgevoerd, neemt de invloed van regenwater toe, al houden de meeste planten ook nog een tijd contact met het water onder de kragge (onder andere door capillaire opstijging van water). De standplaats wordt daardoor voedselarmer, het riet wordt minder vitaal.

Bij maaien in de nazomer ontstaat meestal eerst de Associatie van Echte koekoeksbloem en Gevleugeld hertschooi, een vorm van dotterbloemhooiland. Ook rietorchis is heel kenmerkend voor dit type. In het perceel dat we onderzochten is dit vegetatietype plaatselijk al goed herkenbaar, al ontbreken nog allerlei soorten. In een ander Zouweperceel, dat al langer in september gemaaid wordt, staan al meer graslandplanten, zoals pinksterbloem, gewone

Rietorchis zal door het nieuwe maaibeheer snel talrijker worden.

brunel, smalle weegbree, veelbloemige veldbies en gestreepte witbol.

Neemt de invloed van regenwater sterker toe en die van het water onder de kragge af, dan wordt de standplaats zuurder en kan veenmosrietland ontstaan. Wij vonden in het op 28 juli onderzochte perceel pas één soort die in die richting wijst: haakveenmos. In het hiervoor al aangestipte andere Zouweperceel is deze ontwikkeling verder. Daar domineren in het centrale deel van het perceel al een stuk of vijf veenmossoorten en staan ook rond de zonnedauw, kamvaren en groot haarmos.

In het concept-Natura 2000-beheerplan Zouweboezem (dat ook ZHL-reservaat Achthoven omvat) staat dat het botanische beheer van enkele percelen in de Zouweboezem moet worden voortgezet, omdat de vegetatieontwikkeling kan leiden tot het ontstaan van blauwgrasland, een van de doelen waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen. In het veenmosrietlandachtige deel van dat andere Zouweperceel groeien inderdaad al pijpenstrootje en blauwe knoop. Echte kensoorten van blauwgrasland, zoals Spaanse ruiter en blauwe zegge, ontbreken echter nog in de Zouweboezem. Ze staan wel in het blauwgrasland in Polder Achthoven.

De planten van elzenbroekbossen kondigen aan wat er zou gebeuren als de mens het beheer zou staken. De meeste natte delen van de Vijfheerenlanden zouden weer veranderen in elzenbroek.

Chris Kramer

Nestkastencontroles

Op 27 mei en 3 juni maakten we een rondje langs de nestkasten. Bij zeven kerkuilenkasten troffen we in totaal 28 jongen, de steenuilen zorgden op negen locaties ook voor 28 kuikens. Bij de torenvalken kwamen we tot vier broedparen met samen 22 jongen. Mogelijk komen er nog enkele succesvolle broedsels bij: we konden niet alle kasten inspecteren.

Bij boerderij de Kruithof aan de Diefdijk konden we een kerkuilenestje ringen, een flink aantal mensen van de Heerlijkheid Vijfheerenlanden waren hiervan getuige. Er werd een stukje in *Het Kontakt* geplaatst. Daarmee was deze broedlocatie meteen het eerste jaar al succesvol.

Enkele families stuurden ons nog foto's van hun uilen.

Daarnaast hebben we een aanvraag ingediend bij het Steenuilenfonds voor o.a. enkele nieuwe steenuilenkasten. Het is immers het *Jaar van de Steenuil*.

Nestvlotjes

Wat de zwarte sterns betreft bij polder De Eng, Kedichem: de 20 vlotjes werden weer op 27 april in het water gelegd. Toen was het afwachten. De zwarte sterns kwamen al snel daarna. Op 10 juni bleken de eerste paartjes aan het broeden te zijn gegaan. Het werden negen broedpaartjes. Drie legfels mislukten, want na een paar weken waren de nestjes leeg en verlaten. Van zes paartjes vlogen de jongen uit, het werden er twaalf in totaal. Op 3 juli was alles achter de rug en restte ons nog het ophalen en schoonmaken van de vlotjes. De broedkolonie in de Zouweboezem telde ruim 40 paartjes. Daar was ook een paartje witvleugelsterns bij. Helaas werd dat geen succes.

Vogelcursus

Vogelcursus 2027... Waarschijnlijk komt deze er weer! Er zijn nog geen afspraken gemaakt, die volgen later. Bij de Open Dag is er mogelijk meer bekend.

Nestkastencontrole door Rien de Keijzer.

Links: een blik in een steenuilenkast met een hele voorraad muizen. Rechts: zoekplaatje, wie ziet de kerkuil?

Een jonge kat wordt gewaarschuwd door een imposante kerkuil, die zijn spierballen laat zien.

Jonge kerkuilen meten, wegen en ringen bij boerderij de Kruithof aan de Diefdijk.

*Hiernaast en hieronder
twee foto's van Hille de
Bruin.*

*Rechts: een torenvalken-
familie op en in 'hun'
nestkast.*

*Onder: jonge zwarte
stern krijgt te eten op het
thuisvlotje.*

OPEN DAG

10.00 - 16.00 uur

ZATERDAG 19 SEPTEMBER 2026

BELEEF DE NATUUR

voor alle informatie bezoek:
www.natuurcentrum5hl.nl

Natuur- en Vogelwacht Vijfheerenlanden

Schaapskooi - Overboeicop 15 - 4145 NN - Schoonrewoerd

PLANNING ACTIVITEITEN

Elk heel uur: Wilgentenen Vlechten voor kinderen/volwassenen (45 minuten).

- 10.00 **Opening** - overhandiging jubileumboek 'Vlinders van de VHL'.
- 10.30 Ontdek de Natuur: presentatie Slootbeestjes + slootbeestjes vangen.
- 11.00 Op stap met 'Jonge Vogelaar 2025' Daan voor een Mini-Vogelexcursie.
- 11.15 Presentatie 'Natuurtuin in Nieuwbouwwijk' Chris van Lee/Flor Verheij.
- 12.00 Ontdek de Natuur: presentatie Uilen + uilenballen pluizen.
- 13.30 Ontdek de Natuur: presentatie Bodemdieren + bodemdieren zoeken.
- 14.00 Op stap met 'Jonge Vogelaar 2025' Daan voor een Mini-Vogelexcursie.
- 14.30 Presentatie 'Natuurtuin in Nieuwbouwwijk' Chris van Lee/Flor Verheij.
- 15.00 Sculptuur zagen uit een boomstam met de kettingzaag.
- 16.00 Einde Beleef de Natuur.

De presentaties zijn in de achterzaal van de Schaapskooi.

ACTIVITEITEN VOOR KINDEREN

- Wilgentenen vlechten: visje, vogel, mezenbolhouder. *Kunstig!*
- Knutselen rondom het thema vlinders. *Creatief!*
- Uilenballen pluizen! *Boeiend!*
- Creëer een kunstwerk met schapenwol. *Zacht!*
- Slootbeestjes vangen. *Hebbes!*
- Bodemdierpjes zoeken in het bos! *Spannend!*
- Maak jouw eigen insectenhotel. *Stoer!*
- Marshmallows roosteren en broodjes bakken. *Mmm!*
- Zelf appelmoes maken, neem van thuis een potje mee. *Puur!*
- Raad jij het ei? *Kijk goed!*
- Bingo in de natuur. *Ontdek!*
- Kabouterpad voor peuters en kleuters. *Hé ho!*
- Schoenen uit voor het mini-blotevoetenpad. *Voel!*
- Support van Scouting Hagemans Leerdam. *Cool!*

EN NOG VEEL MEER

Ontvang een gratis Vlindertuin Zadenmengsel - Demonstraties - Films uit de Oude Doos - Vraag het de Boswachter - Tuincoaches - Imker - etc. Alle details staan op de website:
www.natuurcentrum5hl.nl

60
jaar

ACTIVITEITENPAGINA

EXCURSIES VANAF HALF SEPTEMBER 2026

Vertrek vanaf de Schaapskooi. **De vertrektijd is in principe 9:00 uur, maar wijkt soms af.** Bij slecht weer: neem contact op met de gids of de excursie doorgaat.

N.B. 1 In september is er geen dagexcursie. Dit i.v.m. de Beleef de Natuurdag in en rond de Schaapskooi op 19 september.

N.B. 2 Excursie Texel van 25 september t/m 2 oktober.

- Do 15 okt **Hertenbrons in de Amsterdamse Waterleidingduinen.** Maximaal 12 deelnemers. **Vertrek om 7:00 uur** vanaf de Schaapskooi. De Schaapskooi is open vanaf 6:30 uur voor een kop koffie met koek. Kosten bedragen € 5,00 per deelnemer, vooraf te voldoen op ons rekeningnummer. Inschrijven via het formulier op de website. We gaan naar ingang Het Pannenland in Vogelenzang. Excursieleider: Frans Broekhof (06-40253059).
- Zo 18 okt **Paddenstoelenexcursie naar Kaapse Bossen bij Doorn.** Excursieleider: Lida Hellingman (06-25131099 of 0347-373935).
- Zo 8 nov **Paddenstoelenexcursie naar het Lingebos.** Excursieleider: Lida Hellingman (06-25131099 of 0347-373935).
- Zo 29 nov **Herfstwandeling Natuureservaat Buitenplaats Elswout** in Overveen. Excursieleider: Teus van Ravesteijn (06-40129026).
- Do 10 dec **NIEUW! Een excursie naar de zuidpier van IJmuiden.** Een bekende hotspot in Nederland. Mogelijk om tal van vogelsoorten te spotten. Waaronder de zeldzame kuifaalscholver en een groep sneeuwgorzen, die daar vaak in deze tijd aanwezig zijn. **Vertrek om 8:30 uur** vanaf de Schaapskooi. Excursieleider: Frans Broekhof (06-40253059).
- Zo 13 dec **Excursie Oostvaardersplassen.** Excursieleider: Koos Maat (06-27236372 of 0183-563362, koosmaat@solcon.nl).
- Zo 17 jan **Winterwandeling** buiten de Vijfheerenlanden. Meer info in *De Dompchoorn* van december.

BELEEF DE NATUUR (OPEN DAG): ZATERDAG 19 SEPTEMBER

ZIE HET PROGRAMMA OP PAGINA'S 18-19 (LAY-OUT HENK LOOIJ, DANK!)

FIETSTOCHTEN NATUUR- EN VOGELWACHT: ZATERDAG 24 OKTOBER

We organiseren weer onze traditionele fietstochten van circa 35 en ruim 50 km, deze keer in de herfst. Ook dan is het landschap heel mooi! Start vanaf de Schaapskooi tussen 10:00 en 12:00 uur. Aanmelden via het formulier op onze website. Kosten: zie de informatie op de website.

PRESENTATIEAVONDEN NAJAAR 2026 (TOELICHTING OP PAGINA'S 21-27)

- Do 8 okt Noord-Portugal en Noord-Griekenland - Hans de Braal
- Do 22 okt Hommels: leven en werk - Annette van Berkel
- Do 5 nov De Wieden, parel van Overijssel - Ronald Messemaker
- Do 19 nov Met de kano de Zambezi afzakken - Abe Maaijen
- Do 3 dec De Wilde Waard & Het verborgen leven van egels (films!) - Stijn Philips
- Do 17 dec Hoe mooi is Nederland - Wiggele de Haas

OVERIGE ACTIVITEITEN NAJAAR 2026

Vanaf 1 sep **Expositie van ???**

JEUGDACTIVITEITEN (ZIE PAGINA 30, AANMELDEN VERPLICHT)

- Do 22 okt 13.30-15.30 Herfstpresentatie in de Schaapskooi, daarna excursie achter de Schaapskooi, blaadjes, zaden en vruchtjes verzamelen en er een werkstuk van maken.
- Vr 23 okt 13.30-15.30 Paddenstoelenmiddag met een presentatie, een practicum champignons, soep, naar het bos voor paddenstoelen en daarna misschien nog een knutsel maken.
- Di 29 dec 13.30-15.30 Vetbollen maken voor tuinvogels in de Schaapskooi
- Wo 30 dec 13.30-15.30 Notenrekje of nestkastje timmeren in de Schaapskooi

KIJK GEREGLD OP DE WEBSITE, ER ZIJN SOMS EXTRA ACTIVITEITEN

*Sneeuwgors
op aange-
spoeld zeewier
(Fucus
species).*

*Op 10
december
wellicht live te
bewonderen in
IJmuiden.*

*Foto Ad
Sprang.*

OPNIEUW INTERESSANTE PRESENTATIES IN DE SCHAAPSKOOI

Gelukkig ben ik er weer in geslaagd om interessante presentaties vast te leggen. Ook heb ik een paar mensen gevraagd een presentatie samen te stellen met door mij gevraagde inhoud. Deze heb ik uiteraard niet gezien, dus ook ik ben daarin nieuwsgierig.

We blijven dit deel van het seizoen veelal in Nederland, met als eerste uitzondering 8 oktober, waarin een wandeling naar Portugal en Noord-Griekenland, door Hans de Braal. Deze is in zijn vakantie gemaakt. Deze presentatie was vorig jaar gepland, maar werd door Hans vervangen, in gezamenlijk overleg, door de presentatie 'korte reis door Australië'.

De tweede avond (22-10) wordt door een goede bekende ingevuld, namelijk Annette van Berkel, die een fantastische presentatie gemaakt heeft over de hommels. Zij is al heel lang gefascineerd door hommels en is reeds jaren bezig hen te fotograferen en te filmen. Hierbij krijg je een mooie inkijk in alle facetten van het leven van de hommel.

De volgende avond (05-11) wordt verzorgd door Ronald Messenmaker, boswachter van de Wieden, ook al een bekende in de Schaapskooi. Hij geeft een presentatie over de Wieden, een prachtig groot natuurmoerasgebied, waarbij we een mooi beeld krijgen over alles wat er groeit en bloeit, van groot tot klein.

De tweede buitenlandse trip (19-11) gaat over een mooie tocht met de kano over de Zambezi rivier in Zimbabwe en wordt gegeven door Abe Maaij-

en. Deze tocht deed hij samen met zijn vrouw Wil, beiden fanatieke wielrenners en kanovaarders. Het werd een tocht van 9 dagen, met een prachtig fotoverslag. Ik vond het een mooie presentatie en ik verwacht dat het ook voor jullie gaat gelden.

Op 3 december hebben we voor het eerst een filmavond, dat was al jaren mijn wens. Nu heb ik gelukkig de film 'De Wilde Waard' van Stijn Philips kunnen regelen. Hier heeft Stijn van 2019 tot september 2021 aan gewerkt. Het gaat over de natuur in de Alblasserwaard en dus ook in de Zouweboezem. De film heeft 'de Flamingo Award' in het Wildlife Festival Rotterdam gewonnen (dat duurt een week lang in diverse theaters en bioscopen). Deze prijs is voor 'de beste onafhankelijke natuurfilmer'. De bekende Menno Bentveld van 'Vroege Vogels' sprak deze documentaire in. Als toegift hebben we ook nog een film van Stijn genaamd 'Het verborgen leven van egels'.

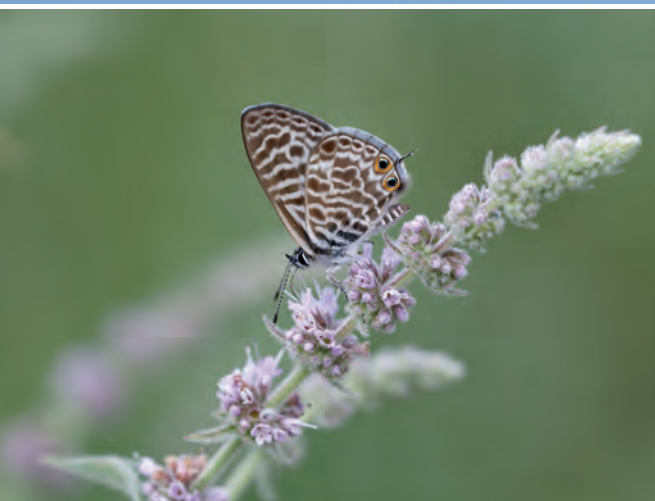
17 december is de laatste presentatie voor 2026. Deze wordt gegeven door Wiggele de Haas. Hij maakt op verzoek een presentatie genaamd 'Hoe mooi is Nederland', waarin foto's en een mooi verhaal van vogels, vlinders, insecten, reptielen, bloemen en planten. Hiermee sluiten we het seizoen 2026 af, maar 2027 is ook al bijna geregeld en ook dan hoop ik weer te kunnen zorgen voor mooie presentaties.

Voor nu een mooie herfst, prettige avonden en alvast een prettige jaarwisseling toegewenst.

Teus van Ravesteijn

Hans de Braal neemt ons mee naar het noorden van Portugal en het noorden van Griekenland, met name de Zachoriastreek. Portugal en Griekenland staan bekend om hun zonnige stranden. Maar behalve dat is er ook veel te zien als je oog hebt voor de natuur. Noord-Griekenland en Noord-Portugal staan niet bovenaan de bucketlist van de doorsnee toerist, maar ze hebben toch veel te bieden. Allereerst zijn het ook in het hoogseizoen redelijk rustige bestemmingen. Daarnaast zijn het fantastische wandelgebieden met soms adembenemende landschappen. Verder zijn er veel vogels, insecten zoals vlinders en libellen, reptielen en planten te zien.

Hans de Braal fotografeert graag in de natuur in zijn schaarse vrije tijd. Het komt erop neer dat hij vooral tijdens de vakanties fotografeert, maar dan kan hij zich er ook helemaal in uitleven. Landschappen, vogels, bloemen en insecten hebben zijn warme fotografische belangstelling. Fotograferen doet Hans niet alleen in het buitenland, want ook in Nederland valt er genoeg te fotograferen.

22 oktober - Hommels: leven en werk

Annette van Berkel

Annette van Berkel is al heel lang gefascineerd door hommels en is al jaren bezig ze te fotograferen en te filmen. Zij probeert te ontrafelen wat ze in haar tuin en omgeving doen en wat dat zegt over waar ze mee bezig zijn.

Aan de hand van de algemene hommelssoorten en hun koekoekshommels komen allerlei aspecten van hun gedrag en hun leefwijze aan bod. Hoe krijgt een koningin het voor elkaar om een nest op te starten? Wat gebeurt er allemaal in zo'n nest.

Hoe ziet dat eruit? En hoe vinden mannetjes en nieuwe koninginnen elkaar? Hoe overwinteren ze? Hun relaties met andere dieren en ziekteverwekkers. Hoe vinden ze genoeg bloemen? Hoe nuttig zijn ze als bestuiver? Hoe kunnen we ze helpen? Dat en nog veel meer komt aan bod in deze lezing. Haar verhaal wordt ondersteund door prachtige foto's en filmbeelden.

In deze presentatie beleeft ze samen met u het leven van de hommels.

5 november - De Wieden, parel van Overijssel

Ronald Messemaker

Ronald Messemaker (1969), geboren in 's-Gravenhage, werkt sinds 1993 als boswachter in De Wieden. Zijn passie voor natuur werd hem met de paplepel ingegoten. Het vogels kijken nam een ware vlucht toen hij als 14-jarige lid werd van de Haagse Vogelbescherming.

Interesse in fotograferen kwam tijdens het reizen naar vele landen om zo veel mogelijk vogelsoorten waar te nemen. Het op de gevoelige plaat vastleggen gaf daarbij een extra dimensie. De overgang naar het digitale tijdperk was even wennen, maar een switch waarvan hij tot op de dag van vandaag geen spijt heeft gehad.

De Wieden, onderdeel van Nationaal Park Weerribben-Wieden, beslaat ongeveer 6500 ha. Dit weidse landschap met z'n hooilanden, kolkjes, trekpaten, rietvelden en moerasbos bleek een dankbaar onderwerp om te fotograferen.

Zijn voornaamste doel is om bewoners, natuurwerkgroepen en recreanten bewust te maken van al het wonderschone dat om hen heen te vinden is.

De lezing "De Wieden, parel van Overijssel" laat vele aspecten van dit bijzondere moerasgebied zien. Daarnaast zal het beheer en de ontwikkeling van dit prachtige laagveenmoeras de revue passeren.

Mijn vrouw (Wil) en ik zijn kanovaarders en lange- afstandfietzers. We varen tochten in Nederland maar ook in het buitenland.

Zo zijn we ook in Zimbabwe terecht gekomen. Na een tip van andere kanovaarders die daar drie dagen hadden gevaren. Wij zijn de hele tocht gaan varen. Van de stuwdam bij Kariba tot de grens met Mozambique, 260 km. Hier varen we negen dagen over en kamperen onderweg.

Wie ben ik: Abe Maaijen, gepensioneerd timmerman/aannemer. Nu actief als vrijwilliger-fotograaf bij de Nederlandse Bijenhouders Vereniging.

Fotografie is al vanaf mijn 16de een hobby. Tijdens onze fiets- en kanoreizen kan ik daar gelijk mooie fotoverslagen van maken.

Op mijn website www.abefoto.nl staan fotoseries van onze avonturen.

De Alblasserwaard is een prachtig klassiek oudhollands weidegebied, gelegen in het zuiden van het Groene Hart. Je vindt er uitgestrekte weilanden, plassen, lange sloten, wind en watermolens en heel veel wilde dieren. Het is het leefgebied van grutto's, purperreigers, hazen, brandganzen, reeën, heikikkers, bruine kiekendieven en argusvlinders. De documentaire volgt deze dieren op bepaalde momenten in hun leven en geeft inzicht in de uitdagingen zij doorstaan om te kunnen overleven. In deze natuurfilm wordt de kijker meegenomen door de vier jaargetijden en worden in tien korte verhalen de vaak opmerkelijke levens van typisch polderdieren gevolgd. Ook stadsnatuur in Gorinchem komt aan bod. Als toegift is er ook nog een film over 'Het verborgen leven van egels'.

De films zijn gemaakt door Stijn Philips, opgegroeid in Giesenburg en nu wonend in Noordeloos. Hij werkt als natuurfilmer ook voor het televisieprogramma Vroege Vogels, als cameraman. 'Panorama Kinderdijk met Stijn', hieronder, is een foto van Richard Slagboom.

Hoe mooi is Nederland

Schaapskooi 17-12-2026

Wiggele de Haas
Natuur- en Landschapsfotografie

17 december - Hoe mooi is Nederland

Wiggele de Haas

Voor mooie foto's van landschappen, vogels, planten, vlinders, et cetera, et cetera, reizen we vaak naar het buitenland, want wat van ver komt is mooier, spectaculairder, et cetera. Het is natuurlijk wel zo dat je daar makkelijker mooie/ andere landschappen en dergelijke fotografeert.

We vergeten dan eigenlijk hoe mooi ons eigen land is en wat er allemaal te zien is! Deze avond wil ik u dan ook meenemen door Nederland, van de Wadden tot Zeeland.

Maar ook dichterbij, zoals de Tichelgaten bij Buren en natuurlijk daar waar ik woon, de Biesbosch.

Graag laat ik jullie dan ook meegenieten van de mooie landschappen, de vogels, zoogdieren, insecten, planten, enzovoorts.

Vandaar ook de titel 'Hoe mooi is Nederland'. Fijne avond, en graag tot de 17de december.

Terugkijken

Scholen

De maanden mei-juli waren weer een drukke periode voor de educatiewerkgroep. Maar liefst 16 schoolgroepen kregen een natuurlus. Met name de slootbeestjes waren in trek. Basisschool De Vlindertuin uit Ameide kwam met groep 3-8 naar de Zouweboezem voor een slootonderzoek en natuurlijk werden er ook bijzondere vogels gespot. Dit alles was ter gelegenheid van Juf Els' 25-jarig jubileum. Onze 'zoetwaterkreeftenmeester' Aart de Gans maakte de kinderen vertrouwd met deze Amerikaanse gasten.

Op verzoek kregen de drie kleutergroepen van een school in Vianen een workshop over nestkastjes en hun bewoners.

En daarnaast werden er nog enkele uilenlessen verzorgd en meelwormenpracticums. Een groep van de Johannes Calvijnsschool uit Leerdam bezocht het Stadspark in Leerdam, en maakte een mooi verslag.

Hieronder het verslagje van het mooie, waardevolle uitje in het park

Daar liepen we dan: groep 4a, in een lange rij op weg naar het Stadspark in Leerdam. De kinderen hadden er zichtbaar zin in. Tijdens de biologielessen hadden ze al veel geleerd over dieren en insecten. Ze hadden plaatjes bekeken en dieren nagetekend, maar zelf insecten vangen? Dat hadden ze nog nooit gedaan!

Eenmaal aangekomen in het park stonden meester Van der Waal en meester Kramer al klaar. Eerst vertelde meester Kramer van alles over vogels. De kinderen luisterden aandachtig en zezen enthousiast wanneer er weer een vogel langs vloog. Daarna werd de groep in tweeën gesplitst om het park verder te verkennen.

Al snel volgde de eerste verrassing. Toen de groep met meester Van der Waal een hoekje om liep, zat er ineens een grote vogel midden op het pad! De kinderen keken hun ogen uit. "De meester vertelde hoe hij heette, maar dat ben ik vergeten," lachte een van de leerlingen. "Hij was wel heel dichtbij!"

Daarna kreeg iedereen een potje en begon het avontuur: insecten vangen. Dat was best spannend. Sommige kinderen vonden het eerst een beetje eng, vooral bij een wesp. Maar met veel geduld en voorzichtigheid lukte het toch. Door het vergrootglas konden de kinderen de dieren van dichtbij zien. Ze zagen de pootjes van de wesp nu extra goed. Er zaten allemaal kleine haartjes op.

Een leerling vertelde enthousiast: “Ik had een hommeltje en een honingbij gevangen!” Een ander vond het prachtig om de libellen van dichtbij te bekijken.” “Ik had een vliegend stokje met blauw gevangen.” “Hoe heette die ook alweer?” “Oh ja, de meester zei dat die een lantaarntje heet...” Ook de kleuren van de insecten vielen op. Van dichtbij zagen de kinderen details die ze anders niet zouden hebben opgemerkt.

Niet alleen de insecten trokken de aandacht. Tijdens de wandeling ontdekten de kinderen ook een ei. “Misschien was het wel van een vogel!” Ook werden er allerlei bloemen verzameld. “Ik heb heel veel soorten bloemen geplukt,” vertelde een leerling. “Allemaal hadden ze andere kleuren.” De bloemen en blaadjes mochten daarna voorzichtig

op een strip worden geplakt. Ook dat vonden de kinderen een leuke opdracht. Vooral omdat er zoveel verschillende soorten bloemen te vinden waren.

Na afloop waren de kinderen het over één ding eens: het was een bijzondere ochtend. “Ik vond het mooi om de natuur te zien die de Heere heeft geschapen,” vertelde een leerling. Een ander genoot ervan dat de dieren soms zo rustig bleven zitten en dan gevangen konden worden, om ze van heel dichtbij te kunnen bekijken.

Met kinderen vol verhalen, kleurrijke bloemen en veel nieuwe ontdekkingen liepen we terug naar school. Wat hebben ze genoten van deze natuurlus in de buitenlucht!

Groetjes, Juf Fierloos

Groen Doet Goed

De zeven workshops in het kader van **Groen Doet Goed** trokken minder kinderen dan vorig jaar. De kinderen die wel kwamen, genoten geweldig van de vlinders, beversporen, ijsvogels, slootbeestjes en uilenballen. De laatste twee workshops vonden plaats in en rond de Schaapskooi.

Onze eigen activiteiten

De **Ontdek de Natuurmiddagen** werden goed bezocht. Gemiddeld kwamen er 10 kinderen met begeleiders. Het blijft van belang om mensen naar de Schaapskooi te trekken tijdens de zaterdagmiddagen.

Overige educatieve activiteiten

Op drie dagen werden er groepen in de Schaapskooi ontvangen, die daarbij een excursie wilden in het gebied achter de Schaapskooi: een familie-uitje, en tweemaal een fotoclub. Het gebied Over-Heicop wordt door hen gewaardeerd. Het is een mooi stukje Vijfheerenlanden, met diverse verrassingen. Het is een heerlijk rustig, gevarieerd natuurgebiedje met allerlei kwaliteiten. En... voor honden verboden. Tijdens een excursie is er veel te vertellen en te beleven. Ook op de komende **Open Dag**, 19 september, zijn er wandelingen gepland. Zie het programma elders in deze *Domphoorn*.

NOG EEN HALVE PAGINA VOOR DE JEUGD

Komende activiteiten

Open Dag, zaterdag 19 september

Zie het programma op pagina's 18-19.

Herfstvakantieweek

Donderdag 22 oktober gaan we na een herfstpresentatie het bos in achter De Schaapskooi, op zoek naar allerlei herfstblaadjes, zaden en vruchtjes. Daarna maken we een mooi werkstuk. Natuurlijk letten we ook op vogels, beestjes en paddenstoelen. Tijden van 13.30 – 15.30 uur.

Vrijdag 23 oktober organiseren we 's middags van 13:30 – 15:30 uur een paddenstoelenmiddag. Met een presentatie, een practicum met champignons, soep, naar het bos voor de paddenstoelen en daarna nog een knutsel als de tijd het toelaat.

Voor deze beide herfstactiviteiten geldt:

- Geschikt voor kinderen tot 12 jaar, kinderen tot 8 jaar alleen onder begeleiding.
- Begeleiders kunnen gratis meedoen.
- De kosten bedragen 4 euro per kind, inclusief

materialen, appelsap en koekje.

- Opgeven is nodig via chr.kramer@outlook.com
- Opgeven kan tot en met de voorafgaande dag.
- Locatie: Natuurcentrum De Schaapskooi, Overboeicop 15, Schoonrewoerd.
- Voor meer informatie, ook over andere activiteiten, zie www.natuurcentrum5hl.nl

Kerstvakantie 2026

We hebben voor de kerstvakantie twee dagen gepland voor jeugdactiviteiten.

Dinsdag 29 december vetbollen maken voor de tuinvogels en op **woensdag 30 december** een notenrekje of een mezenestkastje timmeren. Steeds van 13:30 – 15:30 uur.

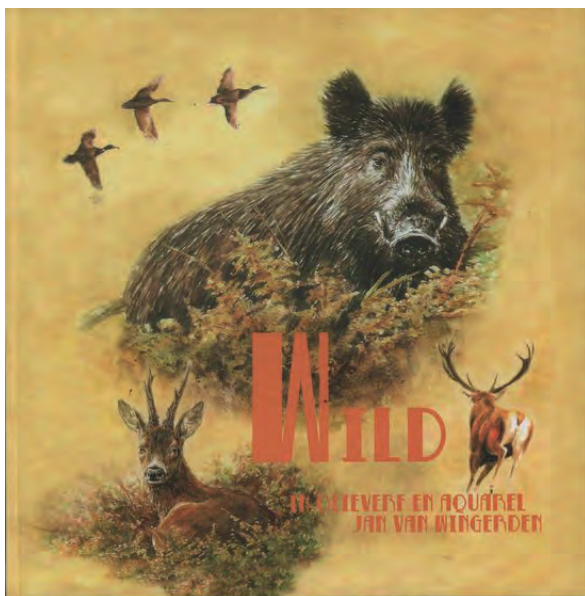
Overige activiteiten?

Mogelijk worden er nog meer jeugdactiviteiten georganiseerd. Kijk daarvoor op onze website www.natuurcentrum5hl.nl. En als u een uitje in de natuur wilt, met school, familie, club of een kinderfeestje? Informeer naar de mogelijkheden.

UIT DE GROENE WINKEL

Heb je het boek WILD in handen, dan kun je zomaar denken: Hé, een kleine Rien Poortvliet! Klein omdat het vierkante formaat van 23 x 23 cm aanzienlijk handzamer is dan de kolossale boekwerken van de befaamde illustrator en kunstschilder. Echter zijn signatuur ontbreekt op de prachtige platen. Jan van Wingerden is de illustrator en auteur van dit boek. Poortvliet is inderdaad zijn grote voorbeeld. Voor beide kunstenaars is de natuur hun grootste inspiratiebron. Reeën vindt Van Wingerden het mooiste wild. Hij roemt de ranke lopertjes met hun slanke nekjes en de fijnbesneden koppies. Maar hij heeft ook een grote voorliefde voor de robuustere herten, vossen en wilde zwijnen. Om zo natuurgetrouw mogelijk te schilderen, trekt Jan er veel op uit om de dieren in hun eigen biotoop te observeren. Daarvoor is hij vaak te vinden in de Koninklijke Houtvesterij Het Loo, Nationaal Park De Biesbosch en Nationaal Park De Hoge Veluwe. Thuis in zijn atelier in de Alblasserwaard, werkt hij de opgedane indrukken uit in olieverf of aquarel. Geliefd thema dichterbij huis: knotwilgen, slootjes, molens en boerderijen met dieren als eenden, ganzen en hazen. Echt een boek voor een herfstige avond bij de haard!

Het boek WILD in olieverf en aquarel is te koop in de Groene Winkel van de Schaapskooi. Van € 15,00 nu voor slechts € 7,95.

ZOMERAVONDWANDELINGEN (ZAW) 2026

Chris Kramer

De ZAW 2026 werden een succes! De aankondigingen in *Het Kontakt* zorgden duidelijk voor nieuwe deelnemers. Een deelneemster uit Vianen vertelde dat ze thuiskwam uit het werk, even *Het Kontakt* doorbladerde. Het oog viel op de pagina van Lek en Linge. Daar stond ook de wandeling in de Everdinger Waarden aangekondigd. Snel eten, kindertjes naar bed, pa lief paste op, moeders moest wel om half 10 weer thuis zijn, om verder op te passen i.v.m. de fitness-les van pa. Ze kwam voor het eerst naar een activiteit van de vogelwacht, van huis uit had ze wel het een en ander meegekregen over vogels en dergelijke. Het gaf de begeleiders gelegenheid onze vereniging te promoten. Wie weet, volgend jaar naar de vogelcursus?

De meest bijzondere waarneming was wel de roerdomp bij de Zouweboezem. We stonden op de vlinder bij de zwarte sternkolonie, vlak voor ons bleek de witvleugelstern een nestvlotje in gebruik te hebben genomen. Opeens zagen we een grote bruine vogel in de rietkraag daarachter. Sommigen hadden niet door hoe bijzonder de waarneming was... Een roerdomp die zich uitgebreid stond te poetsen, en hij/zij bleef onverstoord doorgaan. Iedereen van de 23 deelnemers kon ervan genieten. Na een kwartier moesten we toch maar verder gaan, het was immers vooral een wandelavond. We liepen via de Boezemkade en de Molenkade naar het wandelpad door de Kikker. Sommigen bleven vooral vogels kijken en gingen eerder weer op de terugweg. Toen we om kwart over 9 weer bij de zwarte sterns kwamen stond de roerdomp zich nog

steeds te poetsen! Ongeëvenaard! Wat bezielt zo'n beest? (Het is waarschijnlijk een vrouwtje, merkte iemand op.) Misschien wachtte-ie op het donker... om daarna op de nestvlotjes af te gaan om te snacken...

De wandeling bij de Koornwaard in Heukelum werd hoog gewaardeerd, het is daar prachtig wandelen langs de Linge. Ook daar werden de zwarte sterns gezien, maar de kleinste reigersoort (...), die daar sinds vorig jaar broedt, liet zich niet zien. Je kunt niet altijd geluk hebben.

Terugblik: In totaal werden er zeven zomeravondwandelingen gehouden. Het bleek meestal flink later te zijn dan 21 uur, als we bij de parkeerplaats terugkwamen. Dit lag vooral aan het lage tempo dat ontwikkeld werd. Ook het vooraf gedachte aantal kilometers van 6 werd een aantal keer overschreden. Een aantal deelnemers was al vaste klant bij onze excursies, maar er kwamen ook steeds nieuwelingen opdagen. Niet alleen de vogels kregen de aandacht, ook op planten en insecten werd gelet. Verder was het gezellig en ontspannend. En wellicht komen er nieuwe bezoekers naar de presentaties en cursussen in het winterseizoen. De verrekijkers, ooit aangeschaft voor de excursies, werden goed gebruikt en ieder deed een bijdrage in de spaarpot voor het Uilenfonds!

Bijzonder dank aan Bas Bel voor zijn foto's, gemaakt bij de wandelingen, ze stonden de volgende dag meestal al op de website.

Mariëtte van Koevorden maakte van drie zomeravondwandelingen verslagjes, zie verderop.

Gezicht op de Linge vanaf de Lingedijk. Foto Bas Bel.

ZOMERAVONDWANDELING KEDICHEM

Mariëtte van Koevorden

De eerste ZomerAvondWandeling van dit seizoen, op 3 juni in Polder De Eng in Kedichem, is allesbehalve zomers, levert weinig deelnemers (zes), maar wel mooi drie ijsvogelwaarnemingen op! Zo zie je maar: er komt altijd wel iets bijzonders op je pad!

Chris staat bij aanvang klaar met z'n uilenspaarpot. Terwijl mijn fooi in het houten kunstwerk valt, onderhandel ik: "Leuk en aardig, maar dan wil ik wel een ijsvogel zien!". Die wens wordt in een flits vervuld. We lopen de dijk op en wat scheert daar boven de Linge? Een ijsvogel! Chris geeft een wijze les mee: "Meestal wacht ik vijf minuten, dan zie je 'm vaak terugvliegen". En jawel: 4 ½ minuut later keert hij terug. Even later flitst hij wéér voorbij. De wandeling is nu al geslaagd!

Nadat we even hebben staan schuilen voor de regen, wijst Chris ons op de exotisch uitziende reuzenpaardenstaart. Eigenlijk een uitvergrote versie van heermoes, maar veel mooier. De vele zijtakjes zitten in kransen om de steel heen. Die steel kun je, net als bij heermoes, ook wel Legoplant genoemd, uit elkaar trekken en weer in elkaar schuiven. Wij denken dat we kijken naar meerdere 'boompjes', maar Chris vermoedt dat het één plant is met flinke wortelstokken waaruit de paardenstaarten omhoogschieten. De zeldzame reuzenpaardenstaart kan wel 1,5 tot 2 meter hoog worden, dus later in het seizoen kunnen we wellicht hieronder schuilen.

Er vliegen wat zwarte sterntjes voorbij, maar hun vlotjes kunnen we door de begroeiing vanaf deze kant niet zien. Op aanraden van Chris spitsen we de oren om een in de verte blaffende hond te horen. Dat zou de woudaap kunnen zijn. Nu zien we wel een paar honden die hier uitgelaten worden, maar die avond blaft er niets. De natuur zwijgt. Wel weten we nu waar we kans maken op een waarneming van de woudaap. Er blijft tenslotte altijd wat te wensen!

Boven: reuzenpaardenstaart, een kalkminnende plant met roomwitte stengels. Vormt vanuit uitgebreide wortelstokken grote groepen. Foto Hans Toetenel.

Onder: ijsvogel in vlucht. Foto Hille de Bruin.

FAMILIE WOUDAAP

Hille de Bruin blijft de redactie verrassen met steeds nieuwe foto's, de ene nog mooier dan de andere.

Op deze pagina een portret van de familie Woudaap, woonachtig langs de Linge.

Boven de jongste telg, in het midden vader Woudaap, onderaan moeder Woudaap.

Dank, dank, dank, Hille!

ZOMERAVONDWANDELING ZOUWEBOEZEM

Mariëtte van Koevorden

Het is 17 juni, tijd voor de tweede zomeravondwandeling. Met een groep van zo'n 20 mensen, waaronder eerstelingen, gaan we op deze zwoele avond op stap. Al snel worden we ingehaald door twee jonge jongens, waarvan er één een dood vogeltje uit zijn fietsmand plukt en onder Chris' neus houdt met de vraag: "Is dit een *zwartkop*?" De vraag impliceert dat de jeugd al over enige vogelkennis beschikt. Maar nee, de vogel met het zwarte kopje en witte nekje is een *rietgors*. Telt die ook voor de scorelijst? Want het is verder vrij rustig in het riet.

Links van het pad is een boer het gemaaide gras aan het schudden. Eromheen vliegen volop *zwarte sterns* die hun kans schoon zien en opwarrelende muggen en vliegen vangen voor hun jongen. Een deel van de groep staat op een kluitje op de vlonder te kijken hoe de jonge zwarte sterns, op hun eigen vlondertje, worden gevoerd.

Ineens, opwindend alom: "*Roerdomp!*" Een roerdomp horen is niet zo uniek, maar er eentje zien blijft toch bijzonder! En het is vanavond voor sommigen de eerste keer! Aan de overkant langs

de oever in het riet staat hij onverstoord zijn verenkleed op te poetsen. Hij of zij wil duidelijk graag mooi op de foto. Nou, dat is gelukt! Wat een plaatje!

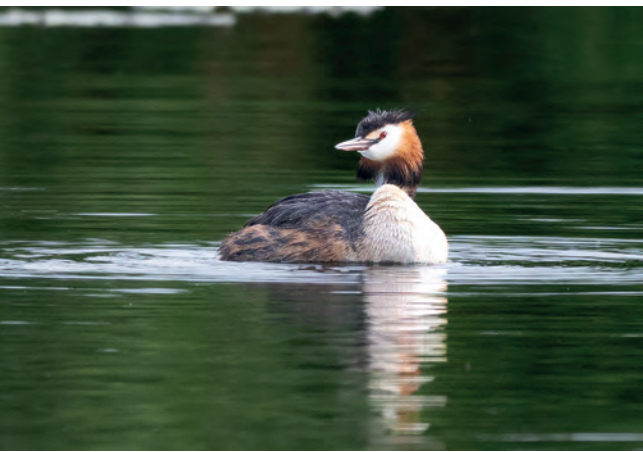
We lopen de kade uit, Molenkade op, de groep is gesplitst in wandelaars en slenteraars. De slenteraars treffen nog een groep koeien op hun pad. Geen grote grazers, eerder kleine Jersey koeien. Grote groepen *echte valeriaan* hebben een kalmerende uitwerking op ons en doen ons vertragen. Dan is het gouden kwartiertje ineens daar: de lucht neemt prachtige kleuren aan, de zon verandert alles in goud. We staren naar de lucht en zien zeven *lepelaars* overvliegen, richting Kersbergserak, waar die avond weer een grote groep wordt gesignaleerd. Bij de vlonder zien we de roerdomp die zich nog steeds staat te poetsen. Terug bij het beginpunt zijn de wandelaars al weg, ook gids Chris is foetsie. Dan horen we dat hij met de jonge jongens mee is: kippen kijken. Het is al laat, wij gaan ook maar eens met de kippen op stok!

De poetsgrage roerdomp. Foto Bas Bel.

Nog vier foto's van Bas Bel. Van linksboven met de klok mee: purperreiger, lepelaaar, zwarte stern en fuut.

ZOMERAVONDWANDELING HEUKELUM

Mariëtte van Koevorden

De groep wordt steeds groter, leuk is dat! Dit keer, woensdagavond 1 juli, zijn we met 23 wandelaars. We struinen om de Rietput, een kleine recreatieplas naast de Linge. Een *purperreiger* landt in de top van een hoge boom. Op de achtergrond een blauwe lucht, dus de camera's klikken. Op een *grote bonte* en *groene specht* na is het rustig in vogelland. Nu ja, de *staartmeesjes* uitgezonderd, die kwetteren en fladderen er lustig op los. Een boom aan de rand van de plas vult zich met steeds meer *aalscholvers*, het is hun slaapplek voor de nacht. Wij stappen nog even door. Bij de Appeldijk naar beneden ziet een aantal gelukkigen de *ijsvogel*.

Vlinders dansen romantisch om elkaar heen. De muggen doen dat om ons heen, verre van romantisch. Wie onbedekte huid heeft in dit warme, vochtige moerasbos zal dat weten. Via de vlinders, extreem veel *atalanta's* en een enkele *dagpauw-*

oog, komen we uit bij een paar kleine insecten: we zien iets zitten op een brandnetel, wat door een kenner meteen op naam gebracht wordt: de *populierenwespvlieg*. Dat is geluk hebben, want die vliegt maar kort. Het is een zweefvliegje dat door zijn zwart-gele lijfje op een wesp lijkt. Ook het eerste gedeelte van z'n naam doet hij eer aan: we zien 'm onder een populier. De kevertjes: *kleine rode weekschildjes*, zijn met veel en binnenkort met meer, want ze bevinden zich vooral in tweetallen op het *knoopkruid*.

Dit is niet de enige plant die we zien. Op een met riet omzoomd veld zien we: *rode ogentroost*, *gewone brunel* (ook bekend onder naam *bijenkorfje*), *ratelaar*, *duizendblad*, *vogelwikke*, *grote kattenstaart*, *moerasspirea*, *watermunt* en *Sint Jakobskruid* of *jakobskruiskruid*, verschillende namen voor dezelfde plant. Dat deze zeer giftig is voor

'Landing' van een purperreiger in de top van een zwarte els, in beeld gebracht door Bas Bel. Let ook op de schaduw van zijn/haar 'slangenhal' op de onderzijde van de linkervleugel.

grazers is bekend, maar vanavond leren we dat dat vooral geldt in gedroogde vorm, als hooi. In een weiland mijden grazers deze plant. Exoten die we passeren, *Japanse duizendknoop* en *reuzenberenklauw*, kun je ook maar beter mijden.

Het duurt even voor iedereen met het trekpontje over is, maar omdat de groep toch in steeds wisselende groepjes uiteenvalt, is dat geen probleem. Na het passeren van een groepje *brandganzen* met tweede-leg-jongen in de plas De Koornwaard en

een paar loslopende runderen, zijn we allemaal tegelijk op het kruispunt waar onze wegen scheiden. Sommigen gaan terug via de Groeneweg, anderen via de Appeldijk en dan is er nog een groepje dat de Lingedijk oploopt om bij de *zwarte sterns* te kijken en misschien nog een glimp van de *woudaap* op te vangen. Blijf je tot 22.00 uur dan kun je meemaken dat de jonge *ransuilen* wakker worden. De natuur slaapt nooit!

Knoopkruid en rode ogentroost. Foto's Dick Kerkhof.

FIETSEXCURSIE DOOR DE KRIMPENERWAARD

Dert van Ree, tekst en foto's

Weet u het nog, eind juni hadden we tropische temperaturen tot 39°C. Geen goed idee en onverantwoord dus om de geplande fietsexcursie door het open polderlandschap van de Krimpenerwaard door te laten gaan. Twaalf deelnemers moest ik teleurstellen dat de excursie een week doorgeschoven werd naar 4 juli. Gelukkig was er veel begrip voor dit besluit. Een week later stonden zeven enthousiaste fietsers gereed in Schoonhoven bij een heerlijke temperatuur van 22°C. Vijf hadden op deze dag andere verplichtingen, maar kijken uit naar de volgende editie.

We starten langs het riviertje de Vlist dat tevens de scheiding vormt tussen de Krimpenerwaard en de Lopikerwaard. Vandaag hebben we niet alleen oog voor vogels en planten maar ook voor cultuurhistorie, de ontginning van het veenmoeras, landinrichting, waterbeheersing en molens. Daar waar circa duizend jaar geleden de riviertjes de Vlist en de Zevender het water vanuit het veenmoeras afvoerden naar de Lek is Schoonhoven ontstaan. Voor het eerst genoemd in 1247, later een belangrijke vestingstad in de Oude Hollandse Waterlinie. Ruim 200 jaar geleden hebben de Franse bezetters hier blijkbaar lekker gegeten want zij noemden het weggetje langs de Vlist 'bon repas' (betekent goede maaltijd in het Frans). Na de Franse tijd is deze naam gebleven en heet deze weg nog steeds Bonrepas. Inmiddels verbasterd tot Boenderpas, de lokale bewoners hadden twee eeuwen geleden blijkbaar niet zo veel op met het deftige Frans. Ook zien we links en rechts van de Vlist het effect van eeuwenlange ontwatering en bemaling op het veenweidelandschap, met als resultaat bodemdaling. De aangrenzende polders liggen nu één à twee meter lager dan de Vlist.

Na een uurtje fietsen komen we bij het Doove Gat onder Haastrecht. Nu een belangrijk vogelbroedgebied voor kormoer, visdief, kluut, de gebruikelijke eenden en ganzen maar vroeger een boezem voor opslag van overtollig regenwater. Ooit pompten zeven water-

molens het water vanuit de Vlist in het Doove Gat, eigenlijk een kopie van het bekende Kinderdijk. Toen in 1913 van windbemaling werd overgestapt op mechanische bemaling verloren de molens hun functie. Zes werden er gesloopt, maar één molen overleefde. De locaties van de zes gesloopte molens zijn nog herkenbaar aan de bochten in het fietspad langs de voormalige molenerven.

Het is inmiddels elf uur en in Stolwijk drinken we koffie. Bij het oorlogsmonument in het centrum legt de excursieleider uit waarom inwoners uit Rhenen, Achterberg en Veenendaal enerzijds en inwoners van dorpen in de Krimpenerwaard anderzijds al 86 jaar innige vriendschapsbanden onderhouden. In de naoorlogse jaren waren het over- en weer geliefde logeerbestemmingen en er zijn huwelijken uit voortgekomen. Ook na drie generaties zijn er nog warme contacten tussen families in de Gelderse Vallei en de Krimpenerwaard.

Bij de Beijersche bocht steken we de N207 over, sinds 1914 was dit het tracé van de spoorlijn door de Krimpenerwaard van Gouda via Bergambacht naar Schoonhoven. Door de opkomst van autobus en vrachtauto in de jaren dertig van de vorige eeuw en de hoge onderhoudskosten werd de spoorlijn steeds minder rendabel. De dienstregeling stopte in 1942. De Duitse bezetter kon de

De Vlist bij

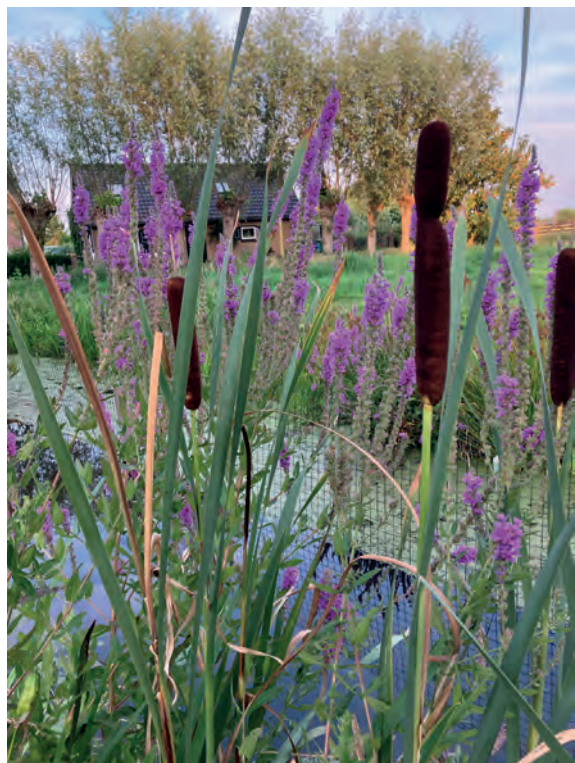
Bonrepas

*Boven: de Vlist bij Haastrecht.
Rechts: weelderige begroeiing op een slootkant.*

rails goed gebruiken voor oorlogsdoeleinden. Vrijliggende bielzen werden tijdens de laatste oorlogswinter 's nachts weggenomen en in stukken gezaagd voor kachelhout. Na de tweede wereldoorlog is het zand van de verlaten spoorlijn onder andere gebruikt voor de aanleg- en ophoging van een nieuwe begraafplaats. Zo is de spoorlijn een natuurlijke dood gestorven zei men destijds. In de jaren vijftig is de fundering van de spoorlijn gebruikt als ondergrond voor de N207 en N210.

We fietsen over de Gouderakse Tiendweg, wist u dat er in Nederland 55 historische tiendwegen zijn, alle aangelegd tussen 1100 en 1500? Ze liggen voornamelijk in de Krimpenerwaard, Lopikerwaard, Alblasserwaard en Vijfheerenlanden. Alle tiendwegen lopen van oost naar west en staan haaks op de verkavelingsrichting, ze lopen parallel aan de rivier maar op 1 à 2 kilometer afstand. Zij stammen uit de tijd van de ontginning van het veenmoeras, hierin had de toenmalige overheid (kerk en klooster) een grote rol gespeeld, dus werd als tegenprestatie jaarlijks het tiendrecht geïnd. Oogstte je 10 vrachten hooi van het weiland dan moest je aan de tiendweg, als belasting in natura, 1 vracht inleveren voor kerk of klooster. Dit gold ook voor koeien (een vleestiede), schapen (een woltiende), rogge (een

*Het
fietspad
door het
Loetbos.*

vruchttiende), brandhout, bossen dakriet en alles wat het land maar kon opleveren. Napoleon heeft deze vlaktaks van 10 % afgeschaft.

In de sloten en oevers met krabbenscheer, gele plomp, waterlelie, grote lisdodde, gele lis, egelskop en zwanenbloem zien we fuut, meerkoet, waterhoen, visdief, zwarte stern, bergeend, wilde eend, krakeend, slobbeend en kuifeend. Zelfs nog een eenzame smient, eind maart niet fit genoeg om met zijn soortgenoten mee te gaan op de voorjaars trek naar Noord-Rusland. Half september komen tienduizenden van zijn soortgenoten weer terug om hier te overwinteren. In een elzenbos broeden aalscholvers, blauwe reigers en grote zilverreigers. Gezien de vele dode en witte takken zijn de bomen niet blij met deze vorm van overbesteding. De meeste weidevolgels zijn begin juli klaar met broeden of hun nesten zijn in mei ondersteboven gemaaid toen onder de boeren het besmettelijke maaivirus heerste. Gelukkig zijn er ook boeren met hart voor weidevogels, vorig jaar haalde een boer aan de West Vlisterdijk het landelijk nieuws met meer dan 100 nesten op zijn huis-kavel. We zien nog een enkele scholekster, Kievit, tureluur en grutto. Grote groepen grauwe ganzen, brandganzen en Nijlganzen met kuikens eten van het vers uitgelopen gras. In de lucht de predatoren zoals buizerd, bruine kiekendief, torenvalk, zwarte kraai en kauw. De bermen langs het fietspad staan

vol met moerasspirea, koekoeksbloem, ratelaar en kattenstaart. Een enkele purperreiger met zijn slanke S-vormige nek maakt de lijst compleet.

Bij het Loetbos is het tijd voor de lunch. De Loet is een langgerekt moerasbos van 8 km lang, al eeuwen een natuurlijke buffer in de oost-west richting en waterscheiding tussen de polders. Het is tevens de scheiding tussen de ontginning vanaf de Hollandse IJsseldijk en de ontginning vanaf de Lekdijk. Een stukje verder spreekt men nog altijd van het nekkenbos. In de middeleeuwen huisden hier struikrovers die alleengaande reizigers door het veenmoeras overvielen, beroofden en de nek doorsneden.

Tegen vier uur komen we aan in de oude binnenstad van Schoonhoven. In de Spoorstraat is het voormalige station een van de weinige herinneringen aan de vroegere treinverbinding met Gouda en daarmee de ontsluiting van de Krimpenerwaard naar de rest van Nederland. Aan de Haven staan we even stil bij het monument voor Marigje Arriens, een kruidenvrouwtje. Als vermeende heks werd zij veroordeeld voor kwaadaardige toverij, waarna zij in 1591 op de brandstapel eindigde. Gelukkig is het ons op deze zaterdag beter vergaan, geen lekke banden, geen ongelukken. Een leerzame tocht van 48 kilometer door de Krimpenerwaard, waarbij naast natuur ook geschiedenis, cultuurhistorie en ontginning van de streek aan bod kwamen.

EXCURSIE LOGTSE VELDEN, OIRSCHOT

Koos Maat (tekst) & Gerda van Blanken (foto's)

We vertrekken op zondag 7 juni met acht natuurvrienden vanaf de Schaapskooi. De Logtse Velden liggen aan de zuidkant van de Kampina. Het is een gebied met authentieke hooilanden, houtwallen, stukjes bos en kleine heidevelden. Dit geheel wordt doorsneden door de beek de Beerze.

Bij de parkeerplaats worden we meteen verwelkomd door een groep gierzwaluwen. We lopen over een dijkje langs een overstromingsgebied van de Beerze, daar staat het vol met prachtige planten. We horen een dodaars, rietgors en kleine karekiet. In een houtwal horen en zien we een geelgors. Uiteraard nog veel meer vogels, maar heel mooi was het om op verschillende plaatsen de kwartel te horen. Helaas hebben we ze niet gezien. We lunchen aan de rand van een ven met een mooi uitzicht.

We zien een meeuw en na het bestuderen van Gerda's foto blijkt het een Pontische meeuw te zijn, een leuke waarneming.

Op de terugweg naar de parkeerplaats kruisen we nog eenmaal de Beerze, hier zien we een flink aantal weidebeekjuffers. Prachtig om te zien. We hebben genoten van dit mooie gebied.

Hooibeestje op smalle weegbree.

Zingende geelgors. Het liedje inspireerde Beethoven tot het openingsmotief van zijn vijfde symfonie.

Wilde kamperfoelie.

Pyjamaschildwants op stekelvaren.

Snor zweefvliegen.

Boompieper.

Weidebeekjuffers, ♂ en ♀.

Grasmus.

EEN BOOMPJE OPZETTEN...

Het is zinderend heet en kurkdroog. Rivieren staan angstvallig laag, Europa zucht onder droogte en er woeden vele bosbranden. Vakantiegangers vertellen bij thuiskomst dat ze vooral binnen bij de airco hebben gezeten. Weet u nog waar u deze zomer het liefst zat? Ik wel: onder een boom!

Bomen zijn van onschatbare waarde. Een bladerdak geeft niet alleen schaduw, maar zorgt ook voor verkoeling. Via de huidmondjes in hun bladeren verdampen bomen water, waardoor de omgeving afkoelt. Een parasol houdt de zon tegen, maar warmte blijft eronder hangen. Een boom is een natuurlijke airco! Bomen rondom het huis beschermen tegen extreme hitte én kou. Daarnaast zuiveren ze de lucht en helpen wateroverlast voorkomen.

Ook voor dieren zijn bomen een bron van leven. Een boom is eigenlijk een ecosysteem op zich, waarin het zingt en zoemt. Drachtbomen leveren stuifmeel en nectar aan bijen en andere insecten. Rupsen en kevers eten bladeren en worden op hun beurt voedsel voor vogels, die in bomen nestelen. In de herfst bieden bomen bessen, vruchten, zaden en noten. Zelfs afgevallen fruit heeft waarde: het trekt bijvoorbeeld vlinders aan. Ik zag tientallen atalanta's op onze pruimen!

Bomen zijn goed voor onze fysieke en mentale gezondheid. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat groen rust geeft en herstel bevordert. Een bekende richtlijn voor een gezonde leefomgeving die door gemeentes en bouwcorporaties wordt gehanteerd is de 3-30-300-regel: vanuit iedere woning zicht op drie flinke bomen, minimaal 30 procent boomkroonbedekking in de wijk en binnen 300 meter een park/groene ruimte van minstens één hectare.

We kijken meestal omhoog naar bomen, behalve wanneer we over de wortels struikelen. Dan beseffen we weer hoe groot(s) hun verborgen

wereld is. Ondergronds kan het wortelgestel ongeveer dezelfde omvang hebben als de boomkroon. Via het *wood wide web* werken bomen en schimmels samen, delen voedingsstoffen en geven signalen door. Fascinerend toch?

Bomen bieden ook privacy. Met hun takken en bladeren kunnen ze ervoor zorgen dat u beschut en uit het zicht zit. Dus kijk eens goed rond: waar kan er nog eentje bij? Nederland telt zo'n 5,5 miljoen tuinen. Als die allemaal groener worden, vormen ze samen misschien wel het grootste Nationale Park van Nederland. Iedere tuin kan een stapsteen zijn voor de natuur!

Kies vooral een boom die bijdraagt aan de biodiversiteit. Neem de inheemse zomereik, die biedt voedsel en plaats aan honderden insectensoorten in tegenstelling tot de Amerikaanse eik waarin 13 soorten leven. Inheemse bomen zijn beter bestand tegen klimaatverandering. Enkele voorbeelden: wilg, els, esdoorn, haagbeuk, meidoorn, lijsterbes, vuilboom en winterlinde. Tuin vol? Een boom cadeau doen bij een geboorte, huwelijk, jubileum of verhuizing is altijd een goed idee. Een boom groeit een levenlang mee!

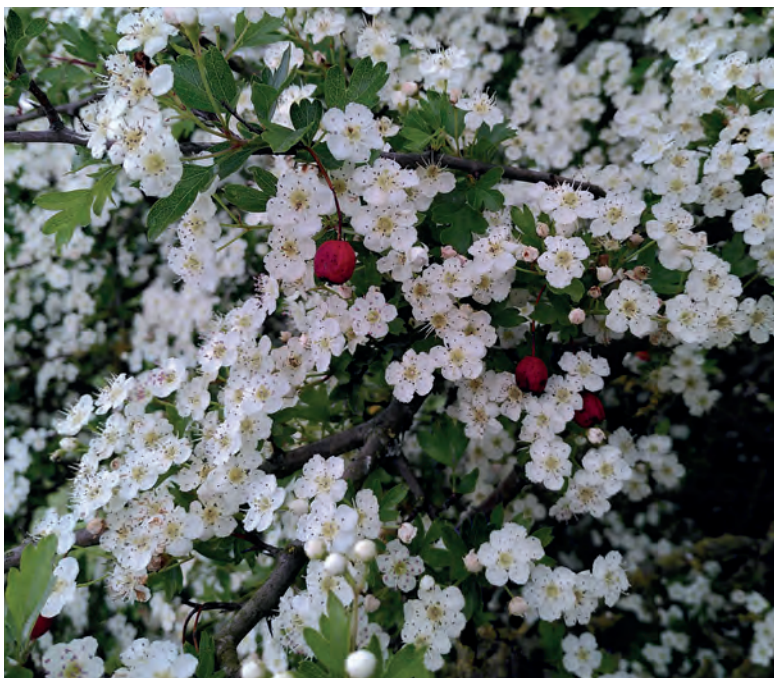
En die bladeren in de herfst? Dat is geen rommel, maar bladgoud! Laat ze in de border liggen: ze verrijken de bodem en houden deze vochtig. Misschien vindt een egel er zelfs een schuilplek. De herfst is trouwens een uitstekend moment om bomen te planten. De bodem is nog warm, vochtig en de energie gaat vooral naar de wortels. Dus: wip een paar tegels, plant een boom en help de natuur. De TegelTaxi komt binnenkort gratis tegels ophalen. Informeer bij Gemeente Vijfheerenlanden.

Tot slot, bomen zijn niet alleen nuttig, ze zijn ook wonderschoon met hun voorjaarsbloesem, zomervruchten, herfstkleuren en wintersilhouet. Plant vandaag een boom, schaduw voor morgen en hoop voor de toekomst!

Mariëtte van Koevorden

Meidoorn met bloesem én vruchten.

Foto Dick Kerkhof.

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter Dhr. F. Broekhof 06 - 40253059
 Secretaris Mw. A Koene 06 - 53128362
 Penningmeester Mw. A. van Zijl-Bogerd

Voor spoedgevallen kunt u de leden van het bestuur bellen.

Voor algemene zaken graag een bericht naar het postadres:

Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden
 Overboeicop 15 4145 NN Schoonrewoerd
 www.natuurcentrum5hl.nl
 e-mail: info@natuurcentrum5hl.nl

OVERIGE BESTUURSLEDEN

Mw. E. Brakband ebrakband@gmail.com
 Mw. A. Eleveld 06 - 40714947
 Dhr. D. Kerkhof 06 - 51042553
 Mw. M. van Koevorden 06 - 10458055

ERELEDEN

Dhr. P.C. Bogerd Dhr. A. Versluis
 Dhr. H. de Labije Dhr. J. Vink
 Dhr. R. Ponsen Dhr. G. Zijdeveld
 Dhr. P.J.J. Solleveld

LEDENADMINISTRATIE: info@natuurcentrum5hl.nl

De minimumcontributie is per kalenderjaar:

Jeugdleden	€	7,50
Leden	€	20,00

Voor vragen over uw contributie kunt u bellen met de ledenadministratie, 06 - 40253059.

Het rekeningnummer voor contributiebetalingen is NL 57 RABO 0301 9643 94 t.n.v. Penningmeester Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden te Vianen.

WERKGROEPEN

EXCURSIES	Etta Eleveld	aeleveld@kpnmail.nl	06-40714947
VOGELS	Ellen Brakband	ebrakband@gmail.com	
AMFIBIEËN	Henk Looij	info@natuurcentrum5hl.nl	06-19148032
PLANTEN	Dirk den Ottelander	ddenottelander@gmail.com	06-30732786
COLLECTIEBEHEER	Cees Gielis	pterophoridae@gmail.com	06-19740615
NESTKASTEN	Rien de Keijzer	rdekeijzer56@outlook.com	06-27481878
LANDSCHAPSBEHEER	Johan Stevens		06-81888110
MILIEU & RUIMTELIJKE ORDERING		info@natuurcentrum5hl.nl	
GROENE WINKEL	Etta Eleveld	aeleveld@kpnmail.nl	06-40714947
JEUGDACTIVITEITEN	Chris Kramer	chr.kramer@outlook.com	0345-619684
DIERENAMBULANCE			06-51111290
VOGELWAARNEMINGEN	https://vijfheerenlanden.waarneming.nl/		
WEBSITE-BEHEERDER	Henk Looij	henklooij@ziggo.nl	06-19148032
REDACTIE DOMPHOORN	Dick Kerkhof	dkerkhof@xs4all.nl	06-51042553
NATUURCENTRUM DE SCHAAPSKOOI	Overboeicop 15 Schoonrewoerd	info@natuurcentrum5hl.nl	06-40714947
SECRETARIAAT		info@natuurcentrum5hl.nl	

De Schaapskooi is het natuurcentrum van de Natuur- en Vogelwacht Vijfheerenlanden. Adres: Overboeicop 15, 4145 NN SCHOONREWOERD. Telefoon: 0345 - 641201. De Schaapskooi is geopend donderdag 19.00 - 23.00 uur, zaterdag 13.00 - 16.00 uur en (alleen in de zomermaanden, met voorbehoud) zondag 13.00 - 16.00 uur. Meer informatie over de openingstijden, zie de website www.natuurcentrum5hl.nl

Ons bankrekeningnummer is NL 57 RABO 0301 9643 94.

De Natuur en Vogelwacht 'Vijfheerenlanden' stelt zich ten doel de belangstelling voor de natuur – en dit in de ruimste zin van het woord – te bevorderen.

Zij wil dit bereiken door:

- Het organiseren van excursies en tentoonstellingen.
- Het houden van lezingen en voorlichtingsavonden.
- Het verzorgen van natuureducatie op scholen en in de vrije tijd van de jeugd.
- Het publiceren in de pers, in haar eigen tijdschrift *De Dompfoorn* en op haar website.
- Het bestuderen en begeleiden van bestemmingsplannen.
- Het plaatsen en onderhouden van nestkasten.
- Het voederen van vogels in strenge winters.
- Het uitoefenen van controles op de naleving van bepalingen inzake natuur en landschap in de Omgevingswet.
- Het signaleren van aantastingen van natuur en milieu, in het algemeen, en het voeren van acties hiertegen.
- Het steunen en propageren van verenigingen, stichtingen, collectieven en andere rechtspersonen die natuur- en milieubehoud beogen.
- Het bevorderen van aanplant en onderhoud van knotwilgen.
- Het bevorderen van aanplant en onderhoud van hoogstamfruitbomen.
- Het geven van cursussen.

Opgericht 26 april 1966 en goedgekeurd bij Koninklijk Besluit d.d. 18 december 1974 nr.: 85.

Ingeschreven in het Verenigingsregister nr.: 40321254 bij de Kamer van Koophandel te Utrecht. Per 1 januari 2009 heeft de vereniging de status van ANBI.

ISSN: 2213-395X